

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**DESATERO - (Ex 20 a Dt 5):
Exegeze, zasazení v kanonickém a
historickém kontextu a teologický
profil**

Mgr. Josef Polcer

Vedoucí práce ThDr. Petr Sláma
Studijní program Evangelická teologie

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou práci s názvem „DESATERO - (Ex 20 a Dt 5): Exegeze, zasazení v kanonickém a historickém kontextu a teologický profil“ napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Tanvaldu dne 31. 5. 2014

Mgr. Josef Polcer

Bibliografická citace

DESATERO - (Ex 20 a Dt 5): Exegeze, zasazení v kanonickém a historickém kontextu a teologický profil [rukopis]: bakalářská diplomová práce / Mgr. Josef Polcer; vedoucí práce: ThDr. Petr Sláma. -- Praha, 2014. -- 54 s.

Anotace

Tato bakalářská práce představuje základní exegezi starozákonního biblického textu ve druhé knize Mojžíšově 20. kapitole a v páté knize Mojžíšově 5. kapitole. Snaží se zařazení do historického rámce s přihlédnutím k základním teologickým důrazům. Z velké části vychází z historicko-kritického přístupu, který odhalil formování textu v průběhu dějin a jeho ukotvení v rámci starozákonního kánonu. Téměř s jistotou lze říci, že konečný text Desatera je zasazen do tzv. deuteronomistického dějpravného díla, které je specifické právě svým jazykovou terminologií a teologickými akcenty.

Klíčová slova

Bible; Dekalog; Desatero; Deuteronomium; Exegeze; Exodus; Pentateuch; Příkázání; Tóra; Tradice

Summary

This thesis presents the basic exegesis of the Old Testament text in the second book of Moses Chapter 20 and in the fifth book Moses chapter 5. It seeks to inclusion in the historical framework with regard to basic theological accents. For the most part is on the historical-critical approach, which revealed the formation of the text in the course of history and its position in the context of the Old Testament canon. Almost certainly it can be said that the final text of the Ten Commandments is set in the deuteronomistic history that was specific to their linguistic terminology and theological accents.

Keywords

Bible; Decalogue; The Ten Commandments; Deuteronomium, Exegesis; Exodus; Pentateuch; Commandments; Torah; Tradition

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Evangelické teologické fakultě, že mi dala možnost hlouběji nahlédnout ke studiu bible a objevovat věci, které mi byly doposud skryty. Dále bych rád zmínil katedru Starého zákona, především pak ThDr. Filipa Čapka a ThDr. Petra Slámu, kteří byli těmi průvodci do hlubin hebrejského jazyka, jenž mi dali alespoň základní přehled o fungování a smyslu jazyka, který je svou podstatou naprosto odlišný, než na jaký jsme uprostřed Evropy zvyklí. Poděkování rovněž patří mému kamarádovi Janu Krpatovi za jeho ochotu a čas při čtení této práce a také za věcné připomínky. A v neposlední řadě bych rád projevil díky své rodině, především pak manželce Haně, za nesmírnou trpělivost a porozumění.

Obsah

1. Úvod.....	7
1.1. Historie pohledu na vznik Desatera	8
1.2. Současný pohled	11
2. Literárně-kanonický kontext	13
2.1. Dělení Desatera.....	16
2.2. Luterská a římskokatolická tradice	16
2.3. Reformovaná a řecko-pravoslavná tradice	17
2.4. Židovská tradice.....	17
2.5. Samaritánská tradice	17
3. Exegeze a výklad Desatera.....	18
3.1. Vlastní překlad	18
3.2. Exegeze a výklad	22
3.2.1. Dvě verze Desatera – základní rozdíly.....	23
3.2.2. Úvodní formule.....	24
3.2.3. První přikázání.....	25
3.2.4. Druhé přikázání.....	28
3.2.5. Třetí přikázání.....	30
3.2.6. Čtvrté přikázání.....	31
3.2.7. Páté přikázání	33
3.2.8. Šesté přikázání	35
3.2.9. Sedmé přikázání.....	36
3.2.10. Osmé přikázání	37
3.2.11. Deváté přikázání	38
3.2.12. Desáté přikázání.....	39
3.2.13. Shrnutí	40
3.4. Závěr.....	42
Seznam literatury.....	43
Přílohy:	46
Příloha 1	46
Bible kralická Ex 20, 1 – 17.....	46
Český ekumenický překlad Ex 20, 1 – 17.....	47
Český rabínský překlad Ex 20, 1 – 17	47
Český studijní překlad Ex 20, 1 – 17.....	48
Bible kralická Dt 5, 6 – 21	49
Český ekumenický překlad Dt 5, 6 – 21	50
Český rabínský překlad Dt 5, 6 – 21	51

Český studijní překlad Dt 5,6 – 21	52
Příloha 2	54
Příloha 3	55
Příloha 4	56

1. Úvod

Cílem této mé práce je exegeze Desatera ve Starém zákoně. Nebude se tedy jednat v první řadě o jakousi etickou reflexi, která je z větší části z Dekalogu vyvozována a o čemž svědčí řada titulů i v českém jazyce. Můžeme se s ním setkat na mnoha místech synagog¹ a kostelů, aby byl připomínán věřícím zákon, k němuž se zavázali. Tím samozřejmě oblast etiky nechce být nijak snižována, ačkoliv je zřejmé, že má v kontextu židovské i křesťanské kultury dlouhou tradici.

Z hlediska dějin působení patří k nejvýznamnějším biblickým textům. Při exegezi jsem přihlédl především k historickému, teologickému religionistickému, archeologickému a antropologickému hledisku. Avšak velkou část informací do této práce nebylo možno vsunout, protože jsem byl vázán počtem stran.

V textu jsem se pokusil rozlišit pojem Bůh a Hospodin s přihlédnutím k hebrejskému pojmu יהוה, protože si myslím, že v tomto případě má čeština adekvátní název, který se nikde jinde nevyskytuje a k ničemu jinému nepoužívá.

Při práci s kritickým aparátem jsem se snažil o co nejúspornější rozvedení, a proto jsem jej uváděl do poznámek pod čarou, pokud nebyl důvod o komplexnější vysvětlení.

Příjemcem Desatera je jednotlivec, který má dům, manželku, sluhy. Může být povolán k soudu, aby svědčil. Má otce i matku, o které se má starat. Podle Bartona² se jedná o svobodného jedince mužského pohlaví, příslušníka majetné vrstvy, který má služebnictvo a širokou rodinu.

Desatero je považováno za smlouvu (Dt 4,13; Ex 34,28) pars pro toto³ a také mluví se o něm také jako o svědectví (Ex 25,16.21). V porovnání se starověkými mezinárodními smlouvami, které určovaly vztahy mezi vazaly a pány, mají obdobnou strukturu (preambule, povinnosti, požehnání, použití já – ty). To, že je do smlouvy začleněn mezi Hospodina a jeho lid zákon, zdůrazňuje zásadu osobního vztahu s Bohem⁴.

Desatero je považováno za zákoník a patří mezi tzv. apodiktické⁵ zákony. Lze je najít na dvou místech, v Ex 20,1-17 a Dt 5,6-21. Jen toto Desatero si

¹ Příloha 2.

² Barton, John, *Etika a Starý zákon*. Jihlava, Mlýn, 2006, 10.

³ Část zastupuje celek.

⁴ Douglas, J. D., *Nový biblický slovník*, 159.

⁵ Apodiktické právo, tj. „absolutní“ výroky označující něco za špatné nebo za dobré,

zaslouží tento název, neboť je takto nazýváno přímo v biblické tradici עֲשֶׂה וְאַל תַּעֲשֶׂה (deset slov – Dt 4,13). Kromě těchto dvou základních verzí existuje i samostatná mimobiblická verze z Papyru Nash (cca. 100 po Kr.).

Dekalog, který je uveden v páté knize Mojžíšově, je součástí jednoho velkého vyprávění, verze v Exodu obsahuje známky toho, že do vyprávění nepatří a že tam byla vložena později. Dle Blenkinsoppa⁶ je možné, že za tuto úpravu je zodpovědný právě deuteronomistický redaktor. Podle něj pocházejí obě desatera od deuteronomistického redaktora, podle jiných desatero v Exodu pochází z kněžského pramene⁷.

Mackerle uvádí, že s formou krátkých zákazů a příkazů, které jsou řazeny tématicky a jsou myšlenkově zarámovány Desaterem např.: a) „Soudní desatero“ v Ex 23,1-3.6-9, vypovídající o tom, jak je třeba se chovat při projednávání soudních pří; b) „Rituální desatero“ v Ex 34,14-26; c) „Sexuální desatero“ v Lv 18,4-23, jež je součástí Zákona svatosti; toto „desatero“ upravuje pohlavní život Izraelitů a varuje je před seznamem věcí, které Hospodin v sexuální sféře považuje za ohavnost.⁸

1.1. Historie pohledu na vznik Desatera

Podobně jako na Tóru je na Desatero pohlíženo v tradičních představách jako na text, který byl napsán Mojžíšem. O tom se můžeme dočíst jak u Josefa Flavia, tak u celé antické, středověké židovské i křesťanské obce⁹. Pokud by bylo Desatero Izraelcům při putování pouští na Sínaji, pak by muselo vzniknout ve 14.-13. století před Kristem. Podobně uvažuje i H. Gressmann¹⁰, podle kterého pochází jádro už z Mojžíšovy doby (14.-13. stol. před Kristem).

V období patristiky bylo autorství Tóry obecně přijímáno, ale důraz byl kladen na teologický a apologetický smysl. Historická hodnota nebyla až tak důležitá. Pravděpodobně k myšlence, že autorem celé Tóry je Mojžíš, napomohl helénský způsob myšlení, kde velké postavě dějin bylo připisováno velké literární dílo. První, kdo zpochybnil Mojžíšovo autorství Tóry, byl

přikazující nebo zakazující nějakou činnost, mohou být vyjádřeny vícero způsoby.

⁶ Blenkinsopp, Joseph. Pentateuch. The Introduction to the First Five Books of the Bible. The Anchor Bible Reference Library : New York, 1992.

⁷ Výklady ke Starému zákonu, I. zákon Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronium. Praha, 1991.

⁸ Mackerle, A., Úvod do Pentateuchu, České Budějovice 2008, 68-69.

⁹ Mackerle, A., Úvod do Pentateuchu, 7.

¹⁰ Gressmann, H., Mose und seine Zeit, Göttingen 1913.

židovský učenec Abrahám Ibn Erza (1092-1167)¹¹, který si kladl otázky jako: Proč Mojžíš hovoří o sobě ve třetí osobě? Jak může mluvit o své vlastní smrti? K němu se později v době racionalismu a humanismu v 17. a 18. století přidal Baruch Spinoza (1632-1677) či Thomas Hobbes (1588-1679). Pro ně je rovněž nepřijatelné, aby o své smrti psal Mojžíš sám. Uvádějí, že autorem je písař Ezdráš.

Přelom nastává u francouzského dvorního lékaře Jeana Astruca (1684-1766), jenž se zaměřoval na rozdíl při používání termínu pro Boží jméno – יהוה a יהוה־שׁוּבָה. Právě na základě rozlišení těchto dvou pojmů došel k závěru, že autorem Tóry je několik autorů.

Mezi další průlomové okamžiky patří bádání Wilhelma Martina Leberechta de Wette (1780-1849), který přichází s tím, že Pentateuch obsahuje texty z dob daleko pozdějších, než jsou vyprávění v něm zaznamenaná. Dochází k rozporu mezi světem textu a reálného světa. Přednost je nutné dát studia zákoníků, které jsou uvedeny v Pentateuchu, než vycházet z příběhů, protože lépe charakterizují danou dobu. Podstata deuteronomistického zákoníku je stejná jako Jošijášova nábožensko-politická reforma na začátku 7. století před Kristem, která prosazovala mimo jiné centralizaci kultu do Jeruzaléma. Na základě toho Wette uvádí, že tyto zákony a instituce v Pentateuchu, které tuto reformu předkládají, jsou pozdějšího data.¹²

V průběhu 2. poloviny 19. století se objevilo rozdělení Pentateuchu na čtyři základní prameny. Vrcholem této práce je dílo Julia Wellhausena (1844-1918).¹³ Ten rozdělil dějiny starověkého Izraele do tří období¹⁴: 1. monarchie (1000 – 622 př. Kr.), 2. Jošijášova reforma (622 př. Kr.), 3. doba po babylonském exilu (po r. 532 př. Kr.). Každé z výše uvedených období je dle Wellhausena charakteristické hypotetickým autorem různých dokumentů: Jahvista používá pro Boha označení יהוה (působil na přelomu 10. a 9. století před Kristem v Jeruzalémě v době monarchie. Označuje se „J“); Elohista používá pro Boha označení יהוה־שׁוּבָה (žil v 8. století před Kristem v severním Izraeli, psal nezávisle dějiny na „J“, označuje se „E“); Deuteronomista je svázán s reformou za krále Jošijáše v 7. století před Kristem (označuje se „D“);

¹¹ Mackerle, A., Úvod do Pentateuchu, České Budějovice 2008, 8.

¹² Mezi texty které korespondují s Jošijášovou reformou a Deuteronomií patří např. 2. Kr 23,11-12 a Dt 17,3; 2. Kr 23,7 a Dt 23,18; 2. Kr 23,24 a Dt 18,11-12; 2. Kr 23,10 a Dt 18,10; 2. Kr 23,8-9.19 a Dt 12,13-18; 2. Kr 23,21-23 a Dt 16,1-8 in Mackerle, A., Úvod do Pentateuchu, České Budějovice 2008, 9.

¹³ Prudký, O dekalogu včera a dnes, publikováno v Dialog Evropa XXI. Revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře, roční 18/3-4, 10-21.

¹⁴ Mackerle, A., Úvod do Pentateuchu, 11.

autor „kněžského kodexu“, který působil v poexilní době a jeho dílo je silně poznamenáno legalismem (označuje se „P^c“)¹⁵.

Na Wellhausena navázala tzv. škola dějin tradice (škola dějin podání), kam patří především trojice badatelů: Albrecht Alt (1883-1956), Gerhard von Rad (1901-1971) a Martin Noth (1902-1968)¹⁶. Základním kamenem této školy bylo tvrzení, že Izrael vzniknul jako sakrální souručenství kmenů¹⁷ v kanaánské zemi jako tzv. amfyktonický svaz. Podstatou takového společenství byla společná obrana proti nepřátelům. Hospodin se pak stal jakýmsi středem tohoto kmenového svazku, utvářel a vedl ho. Zástupci této představy chtěli rekonstruovat podobu biblických textů nejenom pomocí psaných dokumentů a textů, ale i díky archaickým vrstvám ústní tradice, která byla předávána z generace na generaci v konkrétním a specifickém prostředí. Základem Desatera se stalo tzv. pra-desatero¹⁸, které pokládali za základní dokument smlouvy, kterým byly izraelské kmeny spojeny. V době soudců¹⁹ se pravděpodobně konaly pravidelné slavnosti obnovení a potvrzení smlouvy, kde byl Dekalog recitován. G. von Rad²⁰ uvádí, že tedy právě v kultu a v liturgii najdeme základ a prostředí vzniku Desatera.²¹ Na dlouhou dobu se tato koncepce stala základním předpokladem pro další uvažování.²² Mezi následovníky této školy patří Rolf Rendtorff²³, Lothar Perlitt, Frank Hossfeld²⁴,

¹⁵ Pentateuch podle této teorie vznikl následovně: Jahvista napsal své dějiny, po něm je nezávisle na něm napsal i Elohist. Jistý redaktor pak obě vyprávění spojil, pravděpodobně po pádu Izraelského království v roce 722 př. Kr., a to tak, že text J doplnil textem E. Text E je proto neúplný. Později byl napsán deuteronomický zákoník, připojený opět redaktorem k celku JE. Nakonec během exilu a po něm působící kněží sepsali svůj „kněžský kodex“ a připojili jej k celku JED, čímž vznikl dnešní Pentateuch.

¹⁶ Noth, Martin, *The Deuteronomic History*, Journal for the Study of the Old Testament, Supplement Series 15, Sheffield: JSTO Press 1981.

¹⁷ Prudký, O dekalogu včera a dnes, publikováno v *Dialog Evropa XXI. Revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*, ročník 18/3-4, 10-21.

¹⁸ Ur-Dekalog.

¹⁹ Premonarchické období.

²⁰ Přístup von Rada a M. Notha velmi silně ovlivnil české prostředí (vzpomeňme např. J. Hellera).

²¹ Rad, G. von. *Old Testament Theology*, vol 1. Edinburgh: Oliver and Boyd, 1962.

²² Důležité jsou základní body: 1. Desatero stojí na počátku dějin Izraele jako lidu Hospodinova, 2. Desatero je pevným útvarem tradice (stojí pevně v kultu a má svou autoritu), 3. tato představa stojí a padá s hypotézou, že se jednalo o periodickou slavnost obnovy smlouvy, kterou činí Izrael.

²³ Rendtorff se domnívá, že je nejlepší vzít za svou teorii, že Pentateuch se skládá z velkého množství různých nezávislých fragmentů. Vycházejí ze skutečnosti, že větší i menší části jednotlivých knih mají vlastní povahu a strukturu a jsou na jiných částech nezávislé. Vznikly tedy nezávisle a později byly spojeny do tematických celků, z nichž později vznikl dnešní

Erich Zenger²⁵. Právě oni, s odstupem více než padesáti let od vzniku hypotézy pra-desatera jako smlouvy v prostředí výročního rituálu amfykionického svazu, podrobili tuto hypotézu velké kritice.

1.2. Současný pohled

Od 60. let 20. století dochází ke změně úhlu pohledu na rané dějiny Izraele a rovněž na dějiny monarchistické doby, včetně psaných textů. Do té doby byla všeobecně přijímána myšlenka, že první a druhé přikázání určují základ náboženství Izraele. Právě uctívání jediného Boha a zákaz zobrazování byly rozhodující rysy svérázu Izraele. Tomuto rámci byl podřízen i význam archeologie, která plnila funkci pomocné vědy.

Od 70. a 80. let 20. století dochází k dalšímu posunu uvažování a to díky závěrům archeologických nálezů. Např. v době královské se hojně nacházely téměř na celém území Izraele a Judska sošky bohyň plodnosti, různé vztyčené kameny²⁶, posvátné kůly - Ašery²⁷, posvátné stromy. Jejich výskyt se ovšem ztrácí na počátku perské doby, tedy doby, kdy dochází k prosazování poexilní obnovy izraelského náboženství po návratu z Babylonu.

Ve světle těchto nálezů můžeme chápat polemiku s těmi, kteří slouží cizím bohům (např. Dt 11). Z dějin Izraele víme, že nejvýraznější pokus o politicko-náboženskou reformu nastal v 7. století před Kristem za vlády krále Jošijáše (2 Kr. 22-23), několik let před odchodem do exilu. S programem Jošijášovy

Pentateuch. Podle Rendtorffa existuje celkem pět tematických okruhů (tradic), do nichž lze rozdělit výpravné texty Pentateuchu: vyprávění o počátcích (Gn 1-11), vyprávění o praotcích (Gn 12-50), východ z Egypta (Ex 1-15), Putování pouští (Ex 16-18; Nm 11-20), sinajská perikopa (Ex 19-24) a obsazení země (Jz). Celková teologie, kterou text získal po svém spojení, je úzce příbuzná s duchem Deuteronomia, kterým se inspiroje (dle Mackerle, A., Úvod do Pentateuchu, České Budějovice 2008, str. 15).

²⁴ Hossfeld pokládá Desatero v Dt 5 za původní vypracování, zatímco verzi v Ex 20 pokládá za kněžskou „P“ redakci, přičemž „J“ a „E“ byly podle jeho mínění prameny pro Deuteronomistu (Hossfeld, Frank-Lothar, *Der Dekalog: Seine späten Fassungen, die originale Komposition und seine Vorstufen*, Freiburg: Universitätsverlag, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht 1982, uvedeno dle D. H. Aaron, *Etched in Stone...*, 224).

²⁵ Zenger například redukuje teorii dokumentů na tři prameny (J, P a D) a kombinuje ji s teorií zlomků (Rendtorff). Snaží se zachovat základní Wellhausenovo pojetí, ale doplňuje je o další prvky, aby vysvětlil co nejvíce nesnázi, která tato teorie vykazuje (Dle Zenger, Erich. „Die Erschaffung des Menschen als Mann und Frau“. In *Bibel und Kirche*. 1/58 (2003), str. 12-15, dle Mackerle, A., Úvod do Pentateuchu, České Budějovice 2008, str. 14).

²⁶ Stély.

²⁷ Stehlík, Ondřej, *Hospodin a (jeho?) Ašera: probíhající reorientace starozákonní biblistiky*, Teologická reflexe 6/2, 2000.

reformy je spojeno hnutí, které kladlo důraz na náboženskou exkluzivitu „jediného Boha“ (Dt 6,4). Toho si lze všimnout v prvním přikázání, které velmi dobře zapadá do tohoto kontextu, kdy probíhá tento zápas. Jedná se o tzv. deuteronomistické dílo, protože svůj programový obsah našla k obsahu páté knihy Mojžíšovy. To znamená, že úvodní teze Dekalogu patří svým objemem výrazových prostředků do dějinného kontextu přelomu 7. a 6. století před Kristem, období poslední generace Judska a Jeruzaléma před babylónským exilem.

V exilní době dochází k převyprávění příběhu o působení v zemi zaslíbené, tak je zapsáno v knihách Jozue, Soudců, Samuelových a Královských.²⁸

²⁸ Prudký, O dekalogu včera a dnes, publikováno v Dialog Evropa XXI. Revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře, roční 18/3-4, 10-21.

2. Literárně-kanonický kontext

Desatero je v rámci Starého zákona mimořádná událost, jasnou literární jednotkou. Jedná se o Hospodinovu samostatnou řeč, jeho zvláštní promluvení, které je ukotveno do jedinečné situace. Je umístěno na začátek delších textových souborů a vytváří předehtu či preambuli zákona ze Sinaje²⁹. Nejde však o něco obecného, ale svými zvláštními rysy dává vyniknout jako paradigmatický úhel zvěsti. Spojuje veškeré právo s Hospodinovým zjevením na Sinaji a dělá z něho obsah tohoto zjevení. Mohli bychom říci, že se Desatero stává obsahem smlouvy Hospodina a jeho lidu, základem jejich vzájemného vztahu, Kde se Hospodin stává „Bohem Izraele“ a Izrael „lid Hospodinův“.³⁰

Všechny další nařízení či pokyny, které po Desateru následují, jsou pak rozvedením (prováděcím předpisem). Do role prostředníka je postaven Mojžíš³¹, který zde slouží jako hlasatel Hospodinových slov. Důležité je zde ovšem použití ich formy, kdy mluví právě a jen Hospodin. Tento zákon je posléze zapsán (vytesán)³², aby zdůraznil autoritu, závaznost i závažnost řečených slov, která poté reprezentují prostřednictvím Hospodinovy schránky Boží přítomnost.

Martin Prudký uvádí tři důležité motivy, které Desatero charakterizují jako komplex³³:

a) tato slova vyřkl Hospodin sám jako výraz zjevení – epifanie, b) „víc nepřipojil“, kde tato kanonizační formule vyjadřuje uzavřenost, kanonicitu předkládaného útvaru, c) jsou to slova vyrytá do kamenných desek – slova trvalé hodnoty a neměnného tvaru, které napsal samotný Bůh.

Pokud bychom shrnuli vše, co jsme prozatím řekli o obou textech, mohli bychom říci, že Desatero je zvlášť výjimečným útvarem zvláštního významu, který klade důraz na dva základní zřetely: Hospodin a bližní. Tyto dva aspekty jsou klíčové pro další porozumění Desateru.³⁴ Tím se stává základním textem biblické teologie a antropologie.

Dalším z významných hledisek Desatera je kompozice, a to vztah mezi indikativní a imperativní formou biblické zvěsti. Tedy přesněji řečeno vztah

²⁹ Prudký, Dekalog v biblické teologii..., 12.

³⁰ Prudký, Dekalog v biblické teologii..., 22.

³¹ To je vyjádřeno termínem „Mojžíšův zákon“ in Prudký, Dekalog v biblické teologii..., 13.

³² Dle Dt 5,22 či Ex 32,15-16 tato slova vytesal sám Hospodin.

³³ Prudký, Dekalog v biblické teologii..., 13.

³⁴ Jako výstižné považují např. rozdělení Desatera na dvě části na Maiselově synagoze v Praze (viz Příloha 2).

mezi teologickou zvěstí o Božím díle a důsledcích, které pro posluchače vyplývají.³⁵ V biblické teologii Desatera je významné, že nezačíná právě formou imperativní, nýbrž formou indikativní. A tak je nutno přistupovat k celému výkladu, protože i zde platí, že nejdůležitější myšlenka je na začátku (cíl je zjevení Hospodinovo a jeho zacílení coby zvěsti).³⁶ Od této myšlenky je proto nutné přistupovat k následujícím „požadavkům“ jako důsledkům této teze.

*Celé Desatero stojí a padá s pozitivní tezí o Hospodinu jako onom zvláštním božstvu, jež se ujímá utištěných, zachraňuje je z otroctví... a ze zachráněných otroků si tvoří svůj lid. Pokyny, zákazy a příkazy, jež je následují, pak v návaznosti na tuto tezi formulují pravidla, jak má Hospodinův lid nadále žít, aby do otroctví znovu nespádl.*³⁷

Podstatou kompozice Desatera je Hospodinovo jednání, které vysvobozuje svůj lid „z domu otroctví“ a nabízí mu vysvobození. Pak lze říci společně s J. M. Lochmanem, že přikázání Desatera slouží jako směrovky ke svobodě.³⁸

Desatero nastiňuje vizi pro život Izraelců po jejich osvobození z Egypta. Nemělo by být chápáno v politickém, ale v náboženském kontextu, bylo totiž „zamýšleno jako základní manifest Jahveho náboženství“. Autorovým záměrem bylo předložit „Dekalog jako krédo Jahvismu a celý Deuteronomistický zákoník jako interpretaci Dekalogu“.³⁹

Podle Beneše⁴⁰ se ve druhé knize Mojžíšově můžeme setkat s kratší a pravděpodobně starší podobou Desatera, jež vznikla v kruhu jeruzalémské kněžské tradice⁴¹ a je vložena do historického rámce, který popisuje události po vyjití z Egypta na počátku čtyřicetiletého putování pouští.

Literární těžištěm je tzv. Sinajská perikopa⁴², což je v podstatě rozsáhlá Hospodinova řeč, kterou je zakládána smlouva s Izraelem. Kontext Desatera ve druhé knize Mojžíšově je ohraničen dvojí řečí: nejprve slovo Hospodinovo v Ex 19,4-6 ještě před vlastním prohlášením Desatera a poté řečí Mojžíšovou

³⁵ Prudký, Dekalog v biblické teologii..., 16.

³⁶ Ex 20,2; Dt 5,6.

³⁷ Prudký, Dekalog v biblické teologii..., 16.

³⁸ Lochmann, Desatero.

³⁹ Hauzler, 32.

⁴⁰ Beneš, Desítka, 28.

⁴¹ Výklady ke Starému zákonu, I. zákon Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronium. Praha, 1991, 265.

⁴² Desatero je jakýmsi úvodem Hospodinovy řeči a koncem se pak stává tzv. Kultický dekalog (kultické instrukce) v Ex 34.

v Ex 20,20⁴³. V Ex 19 se objevuje Hospodinův prolog, ve kterém je sdělováno prostřednictvím Mojžíše, že záchrana jeho lidu, kterou mohli zakusit při vyvedení z Egypta, je pouze v Hospodinových rukou. Poté je Mojžíš instruován o místě a důvodu setkání (Ex 19,9). To že lid musí jednat přesně podle pokynů, které obdržel Mojžíš od Hospodina, vypovídá o závažnosti události, která přichází. Vše je doprovázeno blýskáním, hřměním, hlukem, třesením, kouřem (Ex 19,16-19). Desatero je počátkem Knihy smlouvy.⁴⁴

Podle Beneše⁴⁵ znění Desatera v páté knize Mojžíšově vychází z okruhu severoizraelské prorocké tradice⁴⁶, která je o třináct částí delší, než je ve znění druhé knihy Mojžíšovy. To pravděpodobně svědčí o vlivu ústní tradice. Lze tedy říci, že verze v Dt 5 je mladší. Literárně je méně dramatické a je kladeno do kontextu ne Hospodiny, ale Mojžíšovy řeči. Historické ohraničení je rovněž rozdílné: Mojžíš zde Desatero opakuje před svou smrtí, když mluví k celému Izraeli ve chvíli, kdy prošli pouští a stojí na Moábských pláních, těsně před vstupem do zaslíbené země. Smyslem tohoto bylo podtrhnout nejen Mojžíšovu roli prostředníka předávání Boží vůle, ale přenést skrze Mojžíše božskou autoritu i na deuteronomistické kněze – proroky (s odvoláním na Dt 18,15).⁴⁷

Bezprostřední kontext Desatera v páté knize Mojžíšově je Dt 5,1-5.22-33, kde posluchačem je Boží lid,⁴⁸ který vyvedl z Egypta a uzavřel s ním svou smlouvu. Jinak je Desatero částí rozsáhlé Hospodinovy řeči jako součást rozsáhlé závěrečné řeči Mojžíšovy. Literární a obsahový kontext má dle Beneše⁴⁹ nejbliže k Dt 6,4-9 a je zarámován takto:

- a) jednotlivá přikázání lze nalézt v průběhu dlouhé řeči v kontextu celé páté knihy Mojžíšovy,
- b) Dekalog je ohraničen druhým přikázáním,
- c) Desatero je rozděleno do čtyř kapitol (Dt 4-5, Dt 9-10),
- d) Pět částí, které jsou uvozen שְׂמַע יִשְׂרָאֵל „slyš Izraeli“⁵⁰.

⁴³ Ex 20,20 je jakýmsi předělem mezi Desaterem a Knihou smlouvy v Ex 20,22-24,2.

⁴⁴ Beneš, Desítka, 29.

⁴⁵ Beneš, Desítka, 31.

⁴⁶ Výklady ke Starému zákonu, I. zákon Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronium. Praha. 1991, 507.

⁴⁷ Hauzler, 32.

⁴⁸ Christensen, Duane L., Word Biblical Commentary 6A, Deuteronomy 1-11, Dallas 1991, 110-111.

⁴⁹ Beneš, Desítka, 32-33.

⁵⁰ Dt 4,1; 5,10; 6,4; 9,1; 20,3.

2.1. Dělení Desatera

Níže uvedená tabulka⁵¹ ukazuje různé tradice a způsoby členění a počítání jednotlivých přikázání.

Ex 20, 2-17	Dt 5,6-21	Židovská tradice	Reformovaná a řecko-pravoslavná tradice	Luterská a římsko-katolická tradice
v. 2	v. 6	I.	I.	I.
v. 3	v. 7	II.		
v. 4-6	v. 8-10		III.	III.
v. 7	v. 11	IV.	IV.	III.
v. 8-11	v. 12-15	V.	V.	IV.
v. 12	v. 16	VI.	VI.	V.
v. 13	v. 17	VII.	VII.	VI.
v. 14	v. 18	VIII.	VIII.	VII.
v. 15	v. 19	IX.	IX.	VIII.
v. 16	v. 20	X.	X.	IX.
v. 17a	v. 21a			X.
v. 17b	v. 21b			X.

2.2. Luterská a římskokatolická tradice

V této tradici dochází ke sjednocení toho, co nazýváme 1. a 2. přikázání a k rozdělení 10. přikázání na dvě. Toto velmi staré dělení je doloženo Alexandrijským rukopisem Septuaginty, z 2. století př. n. l. až od Augustina pochází rozdělení na dvě desky (3 a 7 přikázání).

⁵¹ Tabulka je převzata z Prudký, Martin, Dekalog v biblické teologii: Text Desatera a jeho význam pro bibli a její teologii, 7.

2.3. Reformovaná a řecko-pravoslavná tradice

Společně s reformovanou a řecko-pravoslavnou tradicí do této skupiny ještě patří anglikánská církev a monofyzitě na předním východě. Dělení této tradice za první přikázání považuje Ex 20,3: „Nebudeš mít jiných bohů přede mnou...“. Druhé přikázání: „Neučiniš si rytiny...“. Toto dělení je doloženo již u Josefa Flavia, který dělí počet přikázání na dvě desky tak, že první deska obsahuje čtyři a druhá deska šest přikázání.

2.4. Židovská tradice

V židovské tradici se můžeme setkat s dvojitým dělením: a) Pro slavnostní čtení při bohoslužbě je Desatero rozděleno pouze na devět částí, b) Vatikánský rukopis Septuaginty a Filon Alexandrijský rozděluje Desatero tak, že první přikázání je to, co my považujeme za úvod: „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské...“. Následující část tvoří již přikázání druhé.

2.5. Samaritánská tradice

Za zmínku stojí několik vět o velmi staré samaritánské tradici, protože skupina samaritánů si nárokuje právo na normativnost svého textu pěti knih Mojžíšových (tzv. samaritánský Pentateuch = Samaritanus). Desatero je v této tradici rozděleno tak, že první přikázání má Samaritanus to, co známe jako 1. a 2. přikázání v reformované tradici. Vše ostatní je posunuto a 10. přikázání je u samaritánů přikázáním 9. Desátým přikázáním je pak výzva k postavení oltáře na hoře Gerizím, tedy výzva k ustanovení místa bohoslužby. Oltář má být z neotesaných kamenů právě proto, aby byl jiný než oltáře kanaánské. Desáté přikázání v Samaritanu má podobně jako první a druhé přikázání protináboženský náboj.⁵² V našich textech jsou tato slova zachycena na jiných místech 5. knihy Mojžíšovy⁵³, nikoli v Desateru.

Text Desatera v Ex 20 má k samařské verzi blíže než text v Dt 5. Můžeme vidět souvislost samařského desátého přikázání s instrukcí o oltáři (Ex 20,24-26).

⁵² Beneš, Desítka, 49.

⁵³ Dt 11,29; 27,12.

3. Exegeze a výklad Desatera

3.1. Vlastní překlad

	Ex 20, 1-17	Dt 5,6-21
	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים ⁵⁴ אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר: ׀	
	A řekl Bůh všechna tato slova řka:	
	אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:	אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:
	Já Hospodin, tvůj Bůh, který jsem způsobil tvé vyvedení (který jsem tě vyvedl) ze země egyptské, z domu otroků.	
1.	לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי ⁵⁶ :	לֹא ⁵⁵ יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי
	Nebude pro tebe Bůh jiný před mou tváří.	
2.	לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לְאָרֶץ: לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַדָּשׁ ⁶³ פֶּקֶד עֹן אֲבֹת עַל-בְּנֵים וְעַל-שְׂלֵשִׁים לְשָׁנָי:	לֹא-תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה ⁵⁷ אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לְאָרֶץ: לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם ⁵⁸ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַדָּשׁ פֶּקֶד עֹן אֲבֹת עַל-בְּנֵים וְעַל-שְׂלֵשִׁים ⁵⁹ לְשָׁנָי:

⁵⁴ LXX překládá slovem κύριος.

⁵⁵ Svitky z Kumránu obsahují לא כי.

⁵⁶ LXX πλην ἐμοῦ.

⁵⁷ Svitky z Kumránu, Syriaca וכל־ת, LXX οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα.

⁵⁸ Svitky z Kumránu תעוב.

⁵⁹ Targum Pseudo-Jonathae obsahuje על jako Ex 20,5.

	<p>וְעָשָׂה⁶⁰ חֹסֶד לְאֲלֹהִים לְאֶהְבִּי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ס</p>	<p>וְעָשָׂה⁶⁰ חֹסֶד לְאֲלֹהִים לְאֶהְבִּי⁶¹ וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ס⁶²</p>
	<p>Neučiníš si rytinu ani žádný obraz toho, co je na nebesích nahoře, na zemi zespoďu a v moři odspoďu země. Nebudeš se jim klanět. Nebudeš jim sloužit, protože já Hospodin tvůj Bůh, Bůh žárlivý, postihující nepravost otců na synech, nad třetími a nad čtvrtými nenávidícími mě a činící milosrdenství k tisícům milujících mě a střežících příkázání moje.</p>	
3.	<p>לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ⁶⁶ לְשׂוֹא: פ</p>	<p>לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת⁶⁴ אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא⁶⁵: ס</p>
	<p>Nebudeš nést jméno, Hospodina Boha tvého k marnosti, vždyť Hospodin neočistí toho, kdo nese jméno jeho nadarmo.</p>	
4.	<p>זָכוֹר⁷³ אֶת־יְוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שִׁשְׁתַּיִם יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלָאכְתְּךָ: וַיֹּם⁷⁴ הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּתוֹ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה⁷⁵ כָּל־מְלָאכָה אַתָּה וּבְנֶהֱ וּבְתוֹךְ עַבְדְּךָ⁷⁶ וְאִמְתְּךָ וּבְהִמְתְּךָ⁷⁷</p>	<p>שָׁמֹר אֶת־יְוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: שִׁשְׁתַּיִם יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלָאכְתְּךָ:⁶⁷ וַיֹּם⁶⁸ הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּתוֹ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה⁶⁹ כָּל־מְלָאכָה אַתָּה</p>

⁶³ Papyrus Nash קנוא.

⁶⁰ Kumránské svitky עושי.

⁶¹ Kumránské svitky אהבי.

⁶² Některé manuskripty Samaritanu a Targum Pseudo-Jonathae vkládají תי — jako obsahuje Ex 20,6.

⁶⁴ Kumránské svitky, Targum Pseudo-Jonathae ל(כו).

⁶⁵ Kumránské svitky postrádají לְשׂוֹא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא.

⁶⁶ Papyrus Nash שמה.

⁶⁷ Kumránské svitky ל(כו) את.

⁶⁸ Papyrus Nash, Kumránské svitky a některé manuskripty וביום.

⁶⁹ Papyrus Nash, Kumránské svitky vkládají ב(כו) ה, Samaritanus, LXX, Vulgata vkládají בו.

	<p>וּבְבֹרָהּ וּבְכַתְּוָהּ וְעַבְדָּהָ ⁷⁰וְאֶמְתָּהּ וְשׁוֹרָהּ ⁷¹ וּחֲמֹרָהּ וְכָל-בְּהֵמָתָהּ וּגְרָהּ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיהָ לְמַעַן יָגִיחַ עַבְדְּךָ וְאֶמְתְּךָ פְּמוֹדָהּ: ¹⁵וְזָכַרְתָּ כִּי-עָבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּשְׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְיָרֵעַ נְטוּיָהּ עַל-כֵּן צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יְזֻמֹת הַשַּׁבָּת ⁷²: ס</p>	
<p>Pamatuj na den šabatu, abys jej světil. Šest dní budeš pracovat a konat každou svou práci. A den sedmý je šabat pro Hospodina, tvého Boha. Nebudeš konat žádnou svou práci ty, ani tvůj syn, ani tvá dcera, ani tvůj sluha, ani tvá služebná, ani tvé zvíře, ani tvůj host, který je ve tvých branách. Protože šest dní konal Hospodin nebesa a zemi a moře a vše, co je v nich, a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabatu a posvětil ho.</p>		<p>¹²Zachovávej den šabatu, abys jej světil tak, jak ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj. ¹³Šest dní budeš pracovat a konat všechnu svou práci. ¹⁴A den sedmý je šabat pro Hospodina, Boha tvého. Nebudeš konat žádnou svou práci ty, ani tvůj syn, ani tvá dcera, ani tvůj sluha, ani tvá služebná, ani tvůj býk, ani tvůj osel, ani žádné tvé zvíře, ani host tvůj, který je v branách tvých, aby odpočinul služebník tvůj, služebná tvá tak jako ty. ¹⁵A pamatuj si, že jsi byl otrokem</p>

⁷³ Samaritanus שִׁמּוֹר.

⁷⁴ Papyrus Nash a některé manuskripty LXX a Vulgaty וּבְיָזִים.

⁷⁵ Papyrus Nash LXX a Vulgata vkládají הַב.

⁷⁶ Mnohé manuskripty LXX obsahují עָוֹר.

⁷⁷ Samaritanus ב'.

⁷⁰ Kumránské svitky, Samaritanus, LXX a Vulgata ע' jako Ex 20,10.

⁷¹ Papyrus Nash, Samaritanus, LXX ש'.

⁷² LXX vkládá καὶ ἀγιάζειν αὐτήν = וְלִקְדָּשׁוּ.

⁷⁸ LXX obsahuje ὁ παροικῶν ἐν σοί (אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיהָ).

⁷⁹ Mnohé manuskripty LXX, Vulgaty a Targúmu obsahují וְאֵת.

⁸⁰ Papyrus Nash, LXX השביעי.

⁸¹ Papyrus Nash שִׁו—.

		v zemi egyptské. I vyvedl tě Hospodin, Bůh tvůj odtud rukou silnou a paží vztaženou. Proto ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj, konat den šabatu.
	⁸² כִּבַּד אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן ⁸³ יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהִינָה אֱלֹהֶיךָ נִתֵּן לָךְ: ׀	¹⁶ כִּבַּד אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיךָ יְהִינָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב לָךְ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהִינָה אֱלֹהֶיךָ נִתֵּן לָךְ: ׀
5.	Cti otce svého a matku svou, aby se prodloužily dny tvé v zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.	Cti otce svého a matku svou, tak jak přikázal tobě Hospodin, Bůh tvůj, aby se prodloužily dny tvé, a aby se ti dobře vedlo v zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.
6.	¹³ לֹא תִרְצַח: ׀ ⁸⁴	¹⁷ לֹא תִרְצַח: ׀
	Nebudeš vraždit.	
7.	¹⁴ לֹא תִנְאָף: ׀	¹⁸ וְלֹא תִנְאָף: ׀ ⁸⁵
	Nebudeš cizoložit.	
8.	¹⁵ לֹא תִגְנוֹב: ׀	¹⁹ וְלֹא תִגְנוֹב: ׀ ⁸⁶
	Nebudeš krást.	

⁸² Papyrus Nash, LXX vkládají לך ולמען.

⁸³ LXX vkládá τῆς ἀγαθῆς.

⁸⁴ Papyrus Nash a LXX obsahuje rozdílné pořadí 6., 7. a 8. přikázání.

⁸⁵ Samaritanus, Syriaca, Targum Pseudo-Jonathae לא jako Ex 20,14.

⁸⁶ Podobně jako Dt 5,18.

9.	16 לֹא־תַעֲגֶה בְּרַעַיָה עַד שֶׁקָרָה ⁸⁹ : ס	20 וְלֹא־תַעֲגֶה בְּרַעַיָה עַד שֶׁוֹאֵה ⁸⁸ : ס
	Nebudeš odpovídat proti bližnímu svému jako svědek klamu (falše).	Nebudeš odpovídat proti bližnímu svému jako svědek marnosti (nicoty).
10.	17 לֹא תִחְמַד בֵּית ⁹⁶ רַעֲךָ לֹא־תִחְמַד ⁹⁷ אִשְׁתִּי רַעֲךָ ⁹⁸ וְעַבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ וְשׂוֹרְוֹ וְחִמְרוֹ ⁹⁹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעֲךָ : פ	21 וְלֹא ⁹⁰ תִחְמַד אִשְׁתִּי ⁹¹ רַעֲךָ ס וְלֹא ⁹² תִתְאַוֶּה בֵּית ⁹³ רַעֲךָ שְׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ ⁹⁴ וְאִמָּתוֹ שׂוֹרְוֹ וְחִמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעֲךָ ⁹⁵ : ס
	Nebudeš dychtit po domu svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního a jeho sluhovi a jeho služebné a jeho býku a jeho oslovi a po všem, co je pro bližního tvého.	A nebudeš dychtit po ženě svého bližního a nebudeš toužit po domě svého bližního, jeho poli, jeho sluhovi a jeho služebné a jeho býku a jeho oslovi a po všem, co je pro bližního tvého.

3.2. Exegeze a výklad

⁸⁷ Podobně jako Dt 5,18.19.

⁸⁸ Některé manuskripty čtou שֶׁקָרָה.

⁸⁹ Papyrus Nash וְשׂוֹרְוֹ.

⁹⁰ Podobně jako Dt 5,18.19.21.

⁹¹ Některé manuskripty, Samaritanus בֵּית.

⁹² LXX, Syriaca a Vulgata stejně jako Ex 20,17.

⁹³ Samaritanus namísto בֵּית תִּתְאַוֶּה obsahuje תַּחֲמַד אִשְׁתִּי.

⁹⁴ Některé manuskripty, Samaritanus ׳ע.

⁹⁵ Samaritanus vkládá Dt 27,2.

⁹⁶ LXX má nejprve γυναίκα a jako druhé uvádí οἰκίαν.

⁹⁷ Papyrus Nash תִּתְאַוֶּה אֵת.

⁹⁸ Papyrus Nash, některé manuskripty Samaritanu a LXX vkládají שְׂדֵהוּ.

⁹⁹ LXX vkládá οὔτε παντός κτήνους αὐτοῦ.

3.2.1. Dvě verze Desatera – základní rozdíly

Jak je uvedeno výše, můžeme vidět, že Desatero se ve Starém zákoně vyskytuje na dvou místech: Ex 20 a Dt 5.¹⁰⁰ Celkově můžeme říci, že Dt obsahuje několik významných rozdílných míst. Mezi nejdůležitější přídavky, které jsou uvedeny v Dt jsou:

1. Čtvrté přikázání:

- a. obsahuje v Ex výraz זָכוֹר – pamatovat a v Dt שָׁמְרוּ – zachovávat.
- b. Den odpočinku je v Ex zdůvodněn jako Hospodinovo odpočinutí při stvoření a v Dt jako vyvedení z domu otroctví v Egyptě.
- c. Dt přidává v 15. verši „jak ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj“.
- d. Dt vkládá na konec první věty „tak, jak ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj.“
- e. Dt přidává oproti Ex výčet „tvůj býk, ani tvůj osel“.
- f. Dt přidává „žádné tvé zvíře“. Ex má pouze „tvé zvíře“.
- g. Dt je při výčtu navíc ukončeno slovy „aby odpočinul služebník tvůj, služebná tvá tak jako ty“. M. Prudký se nedomnívá, že jeho autoři byli lépe seznámeni s voly a osly, než pisatelé textu v Ex. Poznává, kdo se má přikázáním řídit. Ne pouze „ty“, ale celý tvůj dům, celá tvá „bajit-komunita“. Všichni členové jsou uvedeni s přívlastkem „tvůj“. Slovo s přívlastkem „tvůj“ je v této části textu Ex uvedeno sedm a v Dt je jich dvanáct. V Exodu je šabat spojen se sedmi dny stvoření, kdežto v Deuteronomiu je izraelský lid smlouvy identifikován s dvanácti kmeny.¹⁰¹

2. Páté přikázání:

- a. Dt přidává „aby se ti dobře vedlo v zemi“.

3. Deváté přikázání:

- a. v Ex vyskytuje עֵד שֶׁקֶר – svědek klamu, v Dt עֵד שֶׁאֵין – svědek marnosti¹⁰².

4. Desáté přikázání:

- a. V Ex se objevuje po slovese „dychtit“ nejprve „dům“ a potom „žena“, kdežto v Dt je to přesně naopak.
- b. Ex obsahuje v obou případech sloveso דָּחַת – „dychtit“, naproti tomu Dt nejprve používá sloveso דָּחַת – „dychtit“ a jako druhé je použito אָרַח – „toužit“.
- c. Dt přidává slovo הִיָּהוּ – „jeho polí“.

Na základě těchto rozdílů Heller¹⁰³ uvádí, že Desatero v knize Ex se jeví jako starší než je uváděno v knize Dt (výjimka se ale vyskytuje v možném

¹⁰⁰ V Nashově papyru z roku se vyskytuje kombinace obou míst.

¹⁰¹ Prudký, *The Two Versions of the Sabbath-Commandment...*, 3.

¹⁰² Beneš, *Desítka*, na str. 165 uvádí, že slovo עֵד שֶׁקֶר znamená zradu a slovo עֵד שֶׁאֵין klam.

zdůvodnění dne odpočinku v Dt . To by mohlo svědčit o jeho velkém stáří. Rozdíly mohly vzniknout v ústní tradici, kdy verze v Ex byla tradována v jeruzalémském chrámu, kdežto znění Dt má původ v prorockých školách severního Izraele, kde vyprávění o vyvedení a vysvobození z Egypta bylo velmi živé. Obě tradice se nakonec spojili po pádu severního království v roce 722 př. n. l.)¹⁰⁴.

Rekonstrukce původního znění Desatera pravděpodobně není možná. Lze pouze s větší či menší pravděpodobností rozlišovat základ jednotlivých přikázání. Nejpůvodnější se nám jeví přikázání, která jsou vyjádřena jedním slovem.

3.2.2. Úvodní formule

Hned na začátku Desatera (pouze v Ex) se setkáváme s úvodní formulí „Já Hospodin“. Jedná se o formuli sebezjevení, která je ve Starém zákoně velmi častá, jak nám o tom dokládají četná místa¹⁰⁵. Počátek bychom měli hledat v připomínání vysvoboditelských skutků Hospodinových při vysvobození z Egypta. V bohoslužbách Izraele tedy nešlo o nějakou manipulaci, vyvolávání nebo přivolávání Hospodina z vlastního rozhodování, ale o svévolné Boží rozhodnutí vyvolit si svůj lid, kterého se sám ujímá, sám se mu zjevuje a připomíná se mu. Je zde použit termín אֲנִי ה' , který ukazuje na to, že je to právě Hospodin, který je se svým lidem a je zde pro něj. Tento prolog představuje deset přikázání jako část, která se zabývá vztahem s Hospodinem a s lidmi s odkazem na to, co tento vztah znamená. Hospodin, který k nim mluvil, se jim dal, vyzvedl je z Egypta, učinil z nich lid, kterým do té doby nebyli. Daroval jim svobodu, když byli otroci. A poté následuje vztah. Hospodin se zde sebeodhaluje a daruje sám sebe¹⁰⁶. Podle Muilenburga tato úvodní slova je nutné klást před vše ostatní, protože se stávají středem a ohniskem celého Pentateuchu a srdcem celého zákona¹⁰⁷.

Bůh tvůj - אֱלֹהֶיךָ – je termínem, který nám připomíná smlouvu, kterou Hospodin vstoupil do vztahu se svým lidem. Tím se stal jeho Bohem¹⁰⁸.

¹⁰³ Heller, Hlubinné vrty, 191.

¹⁰⁴ Heller, Hlubinné vrty, 191.

¹⁰⁵ Lv 11,44; Lv 18,2.4.30; Ez 20,5.7.19.20; Iz 45, 5.6.18.22 apod.

¹⁰⁶ Durham, John I.: Word Biblical Commentary : Exodus. Dallas 1998, 283.

¹⁰⁷ Muilenburg, James, Speech of Theophany, Harvard Divinity Bulletin 28 (1964), 35-47.

¹⁰⁸ Viz formule smlouvy V Lv 26,12.

Pro Středoevropana je velmi složité pochopit logiku hebrejského jazyka. To lze spatřit při překladu slovesa - הוֹצֵאתִיךָ - vyvedl jsem tě. Jeho hifilová forma slovesa יָצָא (způsobit vyvedení) je v Bibli jakousi skrytou šifrou, které popisuje velmi často skryté Boží jednání, jenž je viditelné jen okem víry.

Egypt je nejenom zeměpisným místem nebo pojmem. Jedná se především o oblast myšlení, kde se člověk opevňuje a zatvrzuje proti Bohu. Je to místo trápení a soužení. Pro Izraelce byl Egypt místem, kde je Boží lid svírán a sužován. Velmi trefně se Heller nabízí výklad hebrejského pojmu pro Egypt - מִצְרַיִם – Micrajim. Pro Hebrejce je to velmi srozumitelné, protože etymologicky tento pojem souvisí s pojmem mácór, což znamená pevnost. Koncovka -ajim má u vlastních jmen místní význam¹⁰⁹.

Posledním výrazem této úvodní formule je „z domu otroků“ - מִבֵּית עֲבָדֶיךָ. Egyptané chápali svou zemi jako jediný veliký chrám. Každý, kdo v tomto chrámu pobýval, byl vlastnictvím chrámového boha. A pokud byla celá země chrámem, pak všichni obyvatelé byli jeho otroky. A právě v tomto momentu přichází vyvedení z Egypta, kdy již není nutné sloužit cizím bohům, ale naopak vstoupit do duchovní svobody.

3.2.3. První přikázání

Heller¹¹⁰ si klade otázku, ke komu mluví Hospodin a kdo je osloven. Adresátem je Boží lid jako celek, se kterým Hospodin vstoupil do smlouvy. Toto oslovení vzniklo Boží zásahem, vysvobozením a oslovením. Dostáváme se k pojmu אֱלֹהִים (elohím). Gramaticky se jedná o plurál slova „eloah“, kde právě význam slova „eloah“ v singulární formě označuje v hebrejském znění Starého zákona modlu či nepravého boha. Naproti tomu pojem אֱלֹהִים je označením pravého Boha. S největší pravděpodobností se jedná o označení všech božství a chce nám to jakoby zdůraznit, že pravý Bůh je nesouměřitelný a nelze jej postihnout lidskými kategoriemi. Bůh je víc než „já i my“.

Srovnání také zasluhuje slovesná vazba אֲנִי יְהוָה, která je v singuláru (3. osoba singuláru imperfekta slovesa יהיה), kdežto gramatická vazba podstatného jména אֱלֹהִים se vyskytuje v plurálu¹¹¹. Není tedy pochyb, že se jedná o záměr, kde se chce ukázat, jak všechny naše výrazy pokulhávají a nejsou schopny plně pojmut pojem Boha. Přesto přichází za člověkem a chce být zvěstováno

¹⁰⁹ Heller, Hlubinné vrty, 194.

¹¹⁰ Heller, Hlubinné vrty, 196.

¹¹¹ Durham, John I, Exodus, 284.

lidskými slovy.¹¹² Jakoby se chtělo říci, že v celém dosavadním spektru bohů, se kterými se Izraelci během jejich životů setkali, není žádný takový jako Hospodin. Je jasné, že první přikázání není monoteistickou proklamací o jediném Bohu, nýbrž vyjádřením o jeho jedinečnosti izraelského národa. A to je spojeno s Hospodinovou žárlivostí nebo horlivostí.¹¹³

Dostáváme se k dalšímu hebrejskému výrazu אַחֵרִים (acherím). Přeložili jsme jej jako „jiný“, ale stojí za upozornění, že toto slovo souvisí s předložkou „achar“, která má místní i časový význam a mohli bychom jej přeložit jako „za, po“. Lze tedy text vyložit, že Boží lid nebude mít žádného zadního boha, ale pouze Hospodina. Evokuje to v nás myšlenku, že historicky existovali v Mezopotámii božští pobočníci, kteří sloužili jako služebníci místního boha a mohlo to mezi Izraelci vyvolávat myšlenku na to, že je možné počítat s nějakými jinými bohy pro případ, že by jim Hospodin už nestačil.

Poslední slovní spojení „před mou tváří“ עַל-פְּנֵי יְיָ můžeme dle Hellera¹¹⁴ chápat ve významu „proti mé tváři“. Znamenalo to, že obrazy bohů či modly byly postaveny naproti tomu, co bylo označením Hospodinovy přítomnosti – především pak truhla v chrámu nebo stánku. Podle Knierema toto slovní spojení má takový smysl, že žádní další bohové nebudou umístěni ve svatyni Hospodinově. Důraz je kladen především na monoteismus.¹¹⁵

Pohled na izraelské náboženství v perspektivě úvodních přikázání Desatera by nás mohlo dovést k domněnce, že se od počátku vyznačovalo jeho dnes neodmyslitelným rysem – monoteismem (uctíváním jednoho Boha). Ale zásadní posun k monoteismu se uskutečnil až po přijetí deuteronomistických představ, tedy nejdříve za vlády Jóšijáše.¹¹⁶

Dle archeologických průzkumů je postupně odkrývána skutečnost, že způsob života, zvyky kultu ani náboženská praxe izraelského a neizraelského obyvatelstva na území starého Judska a Izraele se moc nelišily. Podobně to bylo i s myšlením, které navazovalo na kulturu a tradice nám známé z Ugaritu, což je doloženo i postupným ztotožněním Ela s Jahvem a převzetím jeho božské partnerky. V tomto kontextu tedy vůbec nepřekvapí izraelský polyteismus ani uctívání Jahveho společně s jeho Ašerou, jak dokládají nápisy

¹¹² Heller, Hlubinné vrty, 196.

¹¹³ Schmidt, W. H., Das erste Gebot, 18–21, 30–33; Brongers, VT 13 [1963] 269–70, 279–84) uvedeno in Durham, John I.: Word Biblical Commentary: Exodus. Dallas, 285.

¹¹⁴ Heller, Hlubinné vrty, 196.

¹¹⁵ ZAW 77 [1965], 20–39. Uvedeno v Christensen, Duane L.: Word Biblical Commentary: Deuteronomium 1-11. Dallas, 1998, 111.

¹¹⁶ Finkelstein, Objevování Bible..., 14.

z hrobky v Chirbet el-Qóm a na nádobách z Kuntillet Adtrud. „Požehnání buďte skrze Jahveho samařského a jeho Ašeru“. Na další nádobě je žehnací formule: „skrze Jahveho témanského a jeho Ašeru“¹¹⁷.

Proti tvrzení, že Ašerou není míněna bohyně, ale pouhý kultický předmět „Ašera“, stojí argument, že si lze jen těžko představit požehnání ve jménu božstva a zároveň kultického předmětu. Šlo by o velmi nerovný pár. „Ve jménu „nebožstev“ se nežehná.“¹¹⁸ Zmínky o Ašeře se vyskytují také v hebrejské bibli. Proti jejímu uctívání důrazně brojila deuteronomistická teologie.¹¹⁹ Byli to až deuteronomističtí historikové a kněžští redaktoři, kteří promítli monoteismus do starších dob. O monoteismu můžeme mluvit až v době poexilní.¹²⁰

První příkázání je nezbytným základem pro budování smluvního společenství.¹²¹ Hospodin zjevil sám sebe do obecnství s Izraelem, aby jej zachránil a osvobodil jej. Jediné co musejí Izraelci udělat, je přijmout Hospodinovo slovo a zavázat se k němu. Teprve potom nebudou mít potřebu mít jiné bohy.

¹¹⁷ Antalík, Dalibor, Jahve a jeho paredros v náboženství předexilního Izraele, *Religio: Revue pro religionistiku* 4/2, 1996, 133 – 134.

¹¹⁸ Stehlík, Ondřej, Hospodin a (jeho?) Ašera: probíhající reorientace starozákonní bibliistiky, *Teologická reflexe* 6/2, 2000, 163.

¹¹⁹ Dalibor Antalík, „Jahve a jeho paredros...“, 135.

¹²⁰ Břeňová, Klára, Věřím v jednoho Boha: Ze současných pohledů na vznik izraelského monoteismu, *Religio: Revue pro religionistiku* 12/1, 2004, 69 - 70.

¹²¹ Durham, John I., *Exodus.*, 284.

3.2.4. Druhé přikázání¹²²

Jako první přikázání zakazuje jakoukoli spjitost s jinými bohy těch, kteří náleží Hospodinu, určuje druhé přikázání zvláštní rozměr jejich vztahu s ním.¹²³ Společně se čtvrtým přikázání patří mezi nejdelší přikázání. Podle Hellera¹²⁴ tento text není původní a jeho velikost je dána postupným růstem v ústní i písemné tradici. Pravděpodobně nejpůvodnější znění bylo „neuděláš si rytinu“. A později bylo třeba vykládat, co to znamená. Poslední redakční úprava s největší pravděpodobností proběhla až v době babylonského zajetí či možná ještě později. Literární forma nám však napovídá, že sloh je svými parenetickými důrazy blízký slohu deuteronomistické teologie.¹²⁵

Úvodní sloveso $\text{לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל}$ („neuděláš si“ – 2. osoba singuláru maskulina imperfektum Qalu) nás uvádí do pochopení celého druhého přikázání. Sloveso „dělat, činit“ עָשָׂה je, co se významu týče, významově nejširší a označuje činnost nejrůznějšího druhu. V teologickém smyslu záleží na tom, jestli Hospodin tvoří člověka, anebo si člověk vytváří boha. Význam zde má i zájmeno „si“ (přesněji „sobě“). Člověk si nevytváří boha pro sebe, aby mu sloužil, ale aby pochopil, že člověk je tvořen k Božimu obrazu.

Dalším výrazem je slovo „rytina“ פֶּסֶל . Ve Starém zákoně se jedná o modlu, tesaný objekt, obraz, či rytinu z kamene nebo ze dřeva. Jedná se o kultový objekt, běžnou výbavou svatyní ve starověkém Orientu. Základní funkce „rytiny“ je názorné zpřítomňování božstva a zastupovat jeho podstatu¹²⁶. Takové předměty nemají co dělat v náboženství Izraele, jak je známe z biblického svědectví. Hospodin, Bůh Izraele totiž nemůže a nesmí být takovým způsobem zpřítomňován; jeho identita se takové možnosti "uchopení subjektu" vymyká. Zřejmě až později (deuteronomistické texty)¹²⁷ byl tento výrok doplněn o „jakékoli zpodobení“ כָּל־צַבְרֹת , čímž je upřesněno, že se jedná o jakoukoliv podobu předmětu.¹²⁸

¹²² Ohlasy čtvrtého přikázání můžeme nalézt v Ex 34; Dt 7,25-26; Dt 12,31; Dt 13,1-11; Dt 29,16-17; Joz 24,16-17. Více Beneš, Desítka, 110-118.

¹²³ Durham, John I, Exodus, 284.

¹²⁴ Heller, Hlubinné vrty, 198.

¹²⁵ Podle Hellera se jednalo o způsob vyhlásování a připomínání zákona od konce královské doby, kdy do bohoslužebného života pronikly některé prorocké důrazy (Heller, Hlubinné vrty 199).

¹²⁶ Bernhardt, K. H. Gott und Bild. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1956, 17-68.

¹²⁷ Dt 5,8; Dt 4,15.18

¹²⁸ Prudký, M. Nezobrazíš si Boha – poznámky k významu a důsledkům biblického přikázání, in: L. Purlš (vyd), Při brodu Jabok: Sborník k 60. narozeninám Pavla Filipiho, Advent-Orion: Praha 2001, 3-4.

Úctu si zaslouží pouze Hospodin. Žádný myslitelný předmět nesmí mít tuto funkci. Hospodin si klade požadavek na výlučnou lásku.

Význam slovního spojení „nad třetími a nad čtvrtými...“ („do třetího i čtvrtého pokolení...“ – ČEP) chce říci, že Boží hněv může sahat nejvýše do čtvrtého pokolení, ale Boží milosrdenství a věrnost je nepředstavitelná. Samozřejmě je nutné brát v potaz tehdejší realie, kdy pod „jednou střechou“ žilo několik generací jedné rodiny. Pozdější ozvuky (např. v Ez 18,20) dochází již k posunutí významu, kdy „synové již nebudou trpět za nepravosti otců“.

Jak dokumentují archeologické nálezy, různé kultické předměty zpodobňující božstva nebyly na území Judska a Izraele výjimkou, hojně jsou nalézány terakotové sošky bohyň plodnosti, k běžné výbavě svatyní patřily vztyčené kameny, Ašery i posvátné stromy. 2. kniha Královská líčí ničení těchto předmětů za Jóšijáše.¹²⁹

Za zmínku stojí vzájemná provázanost prvních veršů Desatera. Úvodní požadavek na výlučné uctívání Hospodina, zákaz zobrazování i zákaz klanění se podle mnoha vykladačů úzce souvisí. Hebrejský text, jenž koresponduje se zákazem zobrazování, neříká, „koho“ se týká, tak umožňuje různé interpretace. Hebrejská slova לֹא יִצְּבֵן a לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה jsou totiž uvedena v singuláru, zatímco vztažná zájmena u sloves „klanět se jim“, „sloužit jim“ jsou v plurálu. Deuteronomistická slovní vazba „klanět se a sloužit“ se vztahuje k službě jiným, cizím božstvům. Souvisí tedy se zákazem uctívat tato cizí božstva. Podobně lze chápat i výrok „neboť jsem Bůh žárlivý“, který se také vztahuje k cizím božstvům. Zobrazení Hospodina by se pak podle tohoto výkladu zákaz netýkal.¹³⁰

Tyto části jsou však formulací deuteronomistického jazyka a teologií deuteronomistické školy, která chápe oba úvodní výroky Dekalogu integrálně. Slovo לֹא יִצְּבֵן užívá absolutně, zakazuje jakýkoli לֹא יִצְּבֵן, čímž je vyloučena možnost legitimního zobrazení nejen cizích bohů.¹³¹ Nezobrazovat Hospodina je od exilního období v izraelské tradici silně prosazována.

Pokud zůstaneme věrni tradici knihy Exodus a spojíme-li toto přikázání s textem Ex 3,13-15¹³², pak se nám otevře obzor, kde Hospodin se nestává někým nebo něčím, co máme mi k dispozici, nebude myslitelné žádné zobrazení, které by ho zastupovalo. Ale naopak Izrael jej musí uctívat jako

¹²⁹ Jiří Häuszler, 11.

¹³⁰ Prudký, „Duo loci...“, 15.

¹³¹ Prudký, „Nezobrazíš si Boha...“, 4-5.

¹³² Durham, John I., Exodus, 285-286.

toho, kdo je nepředstavitelný, nedisponovatelný nebo takový, jakého bychom chtěli mít.

3.2.5. Třetí přikázání

Toto přikázání je potřeba číst v kontextu rozšířeného významu pojmu „jména“¹³³ (שֵׁם) ve Starém zákoně a s ohledem na význam, rétoriku a teologii Božího jména.¹³⁴ Výraz יהוה je uveden ve SZ 6828 krát¹³⁵, אֱלֹהִים 2600 krát.¹³⁶ יהוה je používán ve Starém zákoně výhradně v odkazu na Boha Izraele, a většina výskytů אֱלֹהִים odkazují na Boha Izraele. Všechny další tituly, přívlastky a zvyklosti v používání jmen celkově naznačují, jak důležité je používání „božských jmen“ ve víře Izraele důležité. Obecně řečeno, toto přikázání zakazuje znevažování Hospodinovy přítomnosti v Izraeli, prokazující se přes bezpředmětné, zavádějící či dokonce nepravdivé užívání jeho jména.

Podle Hellera¹³⁷ i toto přikázání bylo původně kratší a přidané parenetické části byly dodány později. Sloveso נָשָׂא („nést“) se ve Starém zákoně vyskytuje velmi často.¹³⁸ Avšak vazba לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה („neponeseš jméno Hospodinovo“) je ojedinělá.¹³⁹ Původní význam slovesa „nést“ navazoval na magické přivolávání božstva. A jméno vždy neslo samu podstatu nositele. Ten, kdo zná jméno boha, může jej využívat k čarování zařikávání a různým magickým praktikám.

Pravděpodobně tak za významem přikázání stojí snaha potlačit u izraelského lidu magické vyzývání, přivolávání a zpřítomňování božstva. Takovéto magické praktiky byly ve starověkých kultech, ale i v Izraeli běžné.¹⁴⁰ Přikázání lze rozumět ve smyslu obrany Hospodinovy božské

¹³³ Ex 20,24, 33,18-34,8; Nu 06,27; Dt 6,13; 10,08; 12,05, 11; 16,2, 6, 11; 2 Sam 6,18; Ž 69,31; 72,19, 105,3, a Iz 50,10. Převzato z Durham, John I.: Word Biblical Commentary: Exodus. Dallas 1998, 287.

¹³⁴ THAT E. Jenni and C. Westermann (eds.), Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament 2 vols. (Munich/Zürich, 1971) uvedeno v Durham, John I.: Word Biblical Commentary: Exodus. Dallas 1998, 287.

¹³⁵ Dle Jenniho, “יהוה Jahwe,” THAT 1:704; BDB, 217, se vyskytuje 6823 krát. Uvedeno v Durham, John I.: Word Biblical Commentary: Exodus. Dallas 1998, 287.

¹³⁶ W. H. Schmidt, “אלהים Gott,” THAT 1:154 uvedeno v Durham, John I.: Word Biblical Commentary: Exodus. Dallas 1998, 287.

¹³⁷ Heller, Hlubinné vrty, 202.

¹³⁸ Podle Hellera 654, Hlubinné vrty, 202.

¹³⁹ Jediné místo, které tomu ve Starém zákoně odpovídá je v Ž 16,4.

¹⁴⁰ Christensen, Duane L.: Word Biblical Commentary: Deuteronomium 1-11. Dallas, 1998, 112.

svrchovanosti a svobody. Příkázání těsně navazuje na předchozí uvedená příkázání, rozvíjí je a vykládá a brání tím jejich nesprávnému pochopení.¹⁴¹

Nést Hospodinovo jméno znamená být Hospodinem poznamenán, nést jeho znamení.¹⁴² A také to symbolizuje jeho proměnu. Třetí příkázání je zaměřeno primárně ne Hospodina, ale na Izrael, s tím, aby všechna Boží jména byla ctěna, chválena, slavena a sdílena.¹⁴³

3.2.6. Čtvrté příkázání¹⁴⁴

Toto příkázání je nejdelším příkázáním v Desateru, které uvádí šabat jako jedno z klíčových projevů loajality k Bohu.¹⁴⁵ Žádné jiné příkázání nezískalo tolik vymežujících a odůvodňujících ustanovení jako právě toto. Pravděpodobnou příčinou jeho rozšíření bylo to, že Izraelci jej jen velmi obtížně dodržovali, o čemž svědčí např. prorok Amos (Am 8, 4-8), který útočí na chamtivé obchodníky, kteří se ošívají kvůli svému obchodu.¹⁴⁶

Heller¹⁴⁷ opět uvádí, že původní bude pravděpodobně pouze první věta. Další verše jsou pak jejím výkladem. První větší problém při rozboru textu nastává v Ex 20,11 a Dt 5,15. Jak jsme již uvedli výše v kapitole 3.2.2. hebrejský výraz v Ex 20,8 „pamatuj“ (infinitiv Qalu slovesa זָכַר) זָכַר je v Dt 5,15 „zachovávej“ (infinitiv Qalu slovesa שָׁמַר) שָׁמַר. „Pamatování“ zdůrazňuje zřejmě více kultické zpřítomňování, na rozdíl od toho „střežení“ spíše poslušnost Zákona.¹⁴⁸ Obě tato slovesa posléze směřují ke slovesu „světit“ לְקַדְּשׁוּ (infinitiv Pielu se sufixem 3. osoby singuláru maskulina slovesa קָדַשׁ). Infinitiv זָכַר se dále objevuje v Ex 13,3; Dt 24,9; 25,17; Joz 1,13; Ž 132,1.

Jádrem čtvrtého příkázání¹⁴⁹ je „šabbat“ שַׁבָּת. Ústředním výrazem úvodní věty však je slovo שָׁבַת, tj. „přestání“ od kořene přestat, ustat, odpočinout, ale

¹⁴¹ Heller, Hlubinné vrty, 203.

¹⁴² Beneš, Desítka, 119.

¹⁴³ Durham, John I., Exodus, 287.

¹⁴⁴ M. Prudký ve svém textu upozorňuje, že Desatero v Ex 20 svým zdůvodněním šabatu odkazuje na kněžskou tradici o stvoření světa v Gn. Co se týče obou textů Desatera, tak se domnívá, že stojíme před dvěma variantami stabilizované podoby textu, ne před dvěma útvary vytvořenými vývojem tradic. Prudký, Duo loci..., 3.

¹⁴⁵ The Jewish Study Bible 149.

¹⁴⁶ Durham, John I., Exodus, 288.

¹⁴⁷ Heller, Hlubinné vrty, 205.

¹⁴⁸ Heller, Hlubinné vrty, 206.

¹⁴⁹ Ohlasy čtvrtého příkázání můžeme nalézt v Ex 23,10-12; Ex 31,13-18; Ex 35,2-3; Lv

slavit.¹⁵⁰ O původu dne odpočinku je několik hypotéz. Některé ho odvozují od akkadského slova šabattum (šapattum), které označovalo nepříznivé dny, ve kterých démoni konají svou práci.¹⁵¹ V Babylónii bylo v těchto dnech doporučeno raději nic nedělat. Další hypotéza je odvozena od soboty u Kenitů, kteří byli dle „kenitské hypotézy“ první uctívači boha jako Hospodina. Jednalo se o pouštní kováře, kteří nesměli rozdělovat oheň v sobotu. Heller uvádí, že den odpočinku pochází z doby předexilní. Je zmíněn i předexilními proroky z 8. století př. n. l.¹⁵² Prudký jej klade do prostředí exilního či raně poexilního.¹⁵³ D. H. Aaron ho pokládá za poexilní, protože v cizí zemi bez Hospodinovy svatyně, totiž v babylonském exilu, nemohli Izraelci provádět tradiční formy rodinných bohoslužeb – obětí prvotin, obětí pokrmů, obětní sliby. To mohlo vést reformátory k zavedení rodinných obřadů každý sedmý den. V předexilní době mohl být šabat svátkem slaveným při úplňku v chrámu.¹⁵⁴

Význam tohoto čtvrtého přikázání je především přerušeni, ustání práce, která je nezbytná pro živobytí¹⁵⁵. Podstatou קָדַשׁ je zdůraznění, že člověk žije z Boží milosti a ne ze své práce. קָדַשׁ dle Hellera¹⁵⁶ odkazuje na události z počátku v zahradě Eden (před zlořečením země) a zároveň jakýmsi zakušením ráje na koci časů, kdy nastoupí věk spásy. קָדַשׁ jako znamení nového způsobu života a znamením smlouvy s Hospodinem (Dt Ex 31,12-17). Vyvedení a osvobození z egyptského otroctví (Dt 5,15)¹⁵⁷ bylo ukončením otrocké práce a קָדַשׁ se stal principem svobody jako Hospodinova daru¹⁵⁸. Toto „zastavení“ jakoby mělo prohlašovat nejenom závislost na Hospodinu jako Stvořiteli a osvoboditeli, ale rovněž nezávislost na ostatních bozích a mocnostech.¹⁵⁹

Jak již bylo uvedeno výše, v Babylónii bylo doporučeno v tento den nic nedělat. Jednalo se o čas, který patřil démonům. Proto se Babylóňané báli do

19,3b.30; Lv 23; Iz 58,13-14; Jr 17,21-27; Neh 13,15-22.

¹⁵⁰ Heller 206.

¹⁵¹ Balabán, Tázání po budoucím, 155.

¹⁵² Heller, Hlubinné vrty, 207; Am 8,5; Oz 2,13; Iz 1,13.

¹⁵³ Prudký, Dekalog v biblické teologii: Text Desatera a jeho význam pro bibli a její teologii, 11.

¹⁵⁴ D. H. Aaron, Etched in Stone ..., 303 - 304.

¹⁵⁵ Durham, John I, Exodus, 289.

¹⁵⁶ Heller, Hlubinné vrty, 207.

¹⁵⁷ Dt 5,15.

¹⁵⁸ Durham, John I, Exodus, 289.

¹⁵⁹ Christensen, Duane L., Deuteronomium 1-11, 117.

nějaké práce vůbec pustit, jelikož měli strach, aby jim démoni neublížili. Pro Izraelce však nebyl primárním motivem strach, ale radost a odvaha z darované svobody.

Beneš¹⁶⁰ si všímá spojitosti mezi prvním a čtvrtým přikázáním. Vyznání „Hospodin Bůh tvůj“ se v Ex 20,10 vyskytuje pouze jednou, kdežto čtyřikrát jej můžeme nalézt v Dt 5,12.14.15. To zjevně odkazuje na formuli sebezjevení v prvním přikázání. Dvě ze čtyř formulí sebezjevení jsou ve čtvrtém přikázání spojeny s formulí vysvobození.¹⁶¹

3.2.7. Páté přikázání¹⁶²

V pátém přikázání se můžeme setkat s druhým základním směrem, kde jsou přijaty základní principy života ve smlouvě s Hospodinem. První čtyři přikázání stanoví zásady vedoucí ke vztahu Izraele k Hospodinu, následujících šest přikázání stanoví zásady vztahu uvnitř Izraele jako smluvního společenství, obecněji, s lidskou rodinou. Tak jako jsou druhé, třetí a čtvrté přikázání rozšířením přikázání prvního, tak první čtyři přikázání se stávají základem dalších šesti přikázání. A všechna přikázání pak stojí na prologu „Já jsem Hospodin, váš Bůh“. Tak jako je důležitý vztah Hospodin – Izrael, tak je důležitý vztah otec a matka – člověk.¹⁶³

Sloveso „ctít“ (כבד – v našem textu se jedná o imperativ maskulina singuláru ve slovesném kmeni Piel כִּבֵּד) původně znamenalo „být těžký“¹⁶⁴ (slovesný kmen Qal), v odvozeném významu (slovesný kmen Piel) „považovat někoho za závažného“, a z toho potom „ctít, vážit si“. Od téhož kořene jsou odvozeny slova jako játra¹⁶⁵ nebo sláva¹⁶⁶. V Desateru je toto slovo pravděpodobně v protikladu k náboženskému uctívání, kdy rodiče nemají být předmětem tohoto uctívání, ale mají být váženi a respektováni jako nositelé tradic vyvoleného lidu.

Slovesný hifilový kmen slovesa אָרַךְ (אָרְכִינְי – 3. osoba plurálu imperfekta maskulina – „prodloužily“) - v našem překladu „aby se prodloužily tvé dny“

¹⁶⁰ Beneš, Desítka, 130.

¹⁶¹ Grafická struktura variací prvního přikázání v přikázání čtvrtém in Beneš 131.

¹⁶² Ohlasy pátého přikázání můžeme nalézt např. v Lv 19,3; Dt 27,16; Dt 22,6-7; Př 3,9.

¹⁶³ Durham, John I., Exodus, 290.

¹⁶⁴ Heller, Hlubinné vrty, 209.

¹⁶⁵ Játra jsou nejtěžším vnitřním orgánem a měla důležitý význam v náboženském životě starověku (např. věštění z jater – haruspicium).

¹⁶⁶ Sláva (hebr. כְּבוֹד) je důležitý pojem biblické teologie.

poukazuje na Boží přízeň.¹⁶⁷

Výraz *לְמַעַן יִאָרְכוּ יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָּךְ* je typickým deuteronomistickým výrazem¹⁶⁸, který chce zdůraznit, že když budou Izraelci poslušni Božímu zákonu, tak se jim prodlouží jejich dny. Boží přízeň nepřichází jako něco, co by si mohli zasloužit, nýbrž jako výraz smlouvy s Hospodinem.¹⁶⁹

Hebrejský výraz pro zemi, půdu (hebr. *הַמָּדָה*) je především označením zaslíbené země, kterou Hospodin „dává“ (hebr. participium *נָתַן*, které označuje trvalou činnost).

Podle Hellera¹⁷⁰ otec a matka v biblickém smyslu nejsou jenom tělesní rodiče, ale hlavně se jedná o ty, kteří jsou první, kdo zprostředkovávají dítěti Boží slovo. Stávají se Božím svědkem, Božím otcem i Boží matkou. Harrelson¹⁷¹ uvádí, že toto přikázání je primárně určeno dospělým, coby zodpovědným nositelům smlouvy s Hospodinem, protože rodiče představují Hospodina. Důležité je také zmínit, že se zde vyskytuje matky, což je ve světě Starého zákona obzvláště důležité, poněvadž tehdejší společnost byla především mužskou záležitostí.¹⁷²

Prodloužení dnů koresponduje opět se zaslíbenou zemí, coby místa bezpečí pod Hospodinovou ochranou.

V kapitole 3.2.2. byly uvedeny rozdíly ve znění Desatera v Ex 20 a Dt 5. Nyní se k nim vrátíme trochu podrobněji. Dvěma větami je v Dt 5,16 termín *כַּבֵּד* zdůvodněn jako Hospodinův nárok, na rozdíl od znění v Ex 20,12, kde se jedná o Mojžíšův nárok.¹⁷³ J. Beneš na str. 145 uvádí:

„V obou větách je odkaz na první přikázání vyznáním „Hospodin Bůh tvůj“ (podmět). V první větě přísudek předchází podmětu, ale ve druhé větě, která má podobu formule darování země, podmět předchází přísudku, podobně jako v prvním přikázání formule sebezjevení („Já – Hospodin Bůh tvůj“) předchází formuli vysvobození („Hospodin tě vyvádí ze země“). Obě vložené věty v pátém přikázání jsou s formulí vysvobození z prvního přikázání spojeny a na ní založeny jako rozvinutá výpověď o Hospodinově jednání. Mezi formulí

¹⁶⁷ Joz 24,31; Sd 2,7; 1. Kr 3,14; Iz 53,10.

¹⁶⁸ Heller uvádí mnoho příkladů, Hlubinné vrty, 209

¹⁶⁹ Heller srovnává hebrejské podstatné jméno „shovívavost“ se slovesem *אָרַךְ* „prodloužit“.

¹⁷⁰ Heller, Hlubinné vrty, 210 – 211.

¹⁷¹ Harrelson, W. *The Ten Commandments and Human Rights*. Philadelphia: Fortress Press, 1980, 92-95.

¹⁷² Durham, John I., Exodus, 290.

¹⁷³ Beneš, Desítka 145.

vysvobození v prvním přikázání a formulí darování v pátém přikázání se nachází text téměř celého Desatera, který vzájemné propojení obou formulí obsáhle popisuje, rozvádí, komentuje.“

3.2.8. Šesté přikázání

Jedná se o první jednoslovné přikázání v Desateru¹⁷⁴. Všechna tato jednoslovná přikázání jsou typická v tom, že jsou vyjádřena v indikativu. Přesný význam šestého přikázání závisí na definici הצו . Toto sloveso se vyskytuje ve Starém zákoně jen něco málo přes čtyřicetkrát, mnohem méně často, než obecnější pojmy הרג „zabít, zničit,“ (více než 160krát) a החיל „způsobit smrt, zabít“ (více než 200krát).¹⁷⁵

Heller se správně ptá, jestli se tedy jedná o zákaz¹⁷⁶ nebo konstatování.¹⁷⁷ Zákaz totiž počítá s možností, že člověk bude vraždit (vyjádření jussivem), kdežto konstatování (vyjádření indikativem) vraždu vylučuje. Teologicky řečeno – Boží lid je lidem vysvobozeným, který nemá potřebu vraždit, protože mu byl dán nový život. Nebude žít minulostí, ale novou přítomností, kterou mu dal Hospodin.

Hebrejšтина má pro zabíjení několik výrazů¹⁷⁸. Výraz uvedený v Desateru (הצו) znamená zabití mimo zákon, bezpráví, úmyslný čin. Není výrazem pro zabití ve válce, zabití při popravě provinilce odsouzeného k trestu smrti podle zákona či zabití z Boží strany. Ve starověku byla tato usmrcení legitimní a nebyla, ani pro Izraelce, v rozporu s tímto přikázáním.¹⁷⁹

Nejvýstižnější překlad je tedy „vražda“. Podobně kvalifikuje vraždu trestní zákoník České republiky z roku 2009. Podstatou toho přikázání je ochrana lidského života. Vražda byla ve starověké kanaánské společnosti přirozená.¹⁸⁰

Beneš¹⁸¹ uvádí, že ve Starém zákoně jsou tři konkrétní příklady zabití, z čehož lze usuzovat, co šesté přikázání znamená: a) neúmyslné zabití znásilněním (Sd 20,4), b) úkladná vražda (1. Kr 21,19), vražda sirotka (Ž 94,6).

¹⁷⁴ Durham, John I., Exodus, 292.

¹⁷⁵ Durham, John I, Exodus, 292.

¹⁷⁶ Zákaz je v hebrejštině běžně vyjádřen jussivem. Druhý, neméně důležitý fakt je, že záporný imperativ ve starozákonní hebrejštině není doložen.

¹⁷⁷ Heller, Hlubinné vrty, 211.

¹⁷⁸ Bližší výčet uvádí Heller 212 -213.

¹⁷⁹ Pohlmann, Desatero v životě Židů a křesťanů, 118-131.

¹⁸⁰ Beneš, Desítka, 150.

¹⁸¹ Beneš, Desítka, 150.

Stamm a Andrew¹⁸² uvádějí, že primární odkaz na přikázání je náboženský, nikoli sociální. Zakazuje zabíjení těch, kteří jsou ve smlouvě s Hospodinem. Boje Hospodinovy nebo trest smrti jsou ve Starém zákoně povoleny.

3.2.9. Sedmé přikázání

Hebrejské sloveso **נָסַף** (česky cizoložit) je podle Hellera¹⁸³ technickým termínem pro mimomanželský styk ženy, kdy porušuje vlastní manželství. Muž cizoloží jen při styku se ženou druhého. V nejstarší době byl mimomanželský styk muže s neprovdanou ženou přípustný.¹⁸⁴ Zřejmě šlo o ochranu legitimacy mužova potomstva, kterou by mimomanželský styk jeho ženy problematizoval. Dnešní pochopení přišlo na scénu později.

Důležité se zde jeví právě použití výrazu „cizoložit“¹⁸⁵ a ne pojmu „smilnit“¹⁸⁶ (tak jak překládají výše uvedené české překlady). V případě použití slovesa „smilnit“ bychom totiž zúžili význam tohoto přikázání, protože „smilnit“ se používalo předně jako označení mimomanželského styku a přeneseně jako označení modlářství.¹⁸⁷ Později „smilstvo“ znamenalo jakékoli modlářství i bez sexuálního podtextu, jelikož se jednalo o porušení smlouvy Mezi Hospodinem a Izraelem.

Český ekvivalent "smilstvo" se do českých biblí dostal přes septuagintní "porneuein" a vulgátní "fornicari". Překladateli z hebrejštiny do latiny Hieronymovi (sv. Jeronýmovi) se výraz "nebudeš cizoložit" zdál poněkud nepostačující. Proto se snažil použít takového slovesa, které by smysl přikázání podstatně rozšířilo.

„Cizoložství“ zde má dle Hellera¹⁸⁸ tedy širší význam, protože obsahuje každý čin, nejen sexuální. Nejde zde o morálku, ale předně o vztah

¹⁸² Stamm, J. J., Andrew, M. E., *The Ten Commandments in Recent Research*. Press, London, 1967, 99.

¹⁸³ Heller, *Hlubinné vrty*, 214 -215.

¹⁸⁴ Považoval se pouze za poškození cizího majetku (Ex 22,15n).

¹⁸⁵ A. Novotný ve svém *Biblickém slovníku* uvádí, že zločinu cizoložství se dopouští vdaná žena s mužem, který není její manželem, nebo ženatý muž se ženou, jež není jeho manželkou (str. 100).

¹⁸⁶ A. Novotný ve svém *Biblickém slovníku* uvádí, že smilstvo zpravidla znamená mimomanželský pohlavní styk (str. 920).

¹⁸⁷ Sexuální orgiastické praktiky v Kanaánu měly veliký význam. A to bylo pro Hospodinovy vyznavače nepřipustné.

¹⁸⁸ Heller, *Hlubinné vrty*, 215-216.

k Hospodinu, k jeho smlouvě. Potom již toto přikázání není zákazem, ale pomocí a životním ukazatelem.

Podle Beneše¹⁸⁹ toto přikázání není uvedeno v imperativu právě proto, aby se zvýraznil ne jeho etický, nýbrž duchovní rozměr. Smilstvo je projevem nevěrnosti jako životního stylu toho, kdo ve svém životě nezakouší osvobození z egyptského otroctví. Dokonce zde není uveden předmět smilstva – náboženský předmět nebo člověk. Sloveso 𐤇𐤏𐤍 je ve většině textů spojeno se sexuálními praktikami a náboženskými obřady.

3.2.10. Osmé přikázání

Opět se jedná o jednoslovné přikázání v indikativní formě slovesa „krást“ 𐤍𐤋. Podle slovníků byl prapůvod tohoto slovesa „tajně si odložit stranou“. Sporné body v historii výkladu tohoto přikázání nadešly, když se začal porovnávat významový obsah osmého a desátého přikázání. Podle významného německého autora Alberta Alta¹⁹⁰ původním významem krádež člověka (přesněji člověka právně svobodného, nezotročeného izraelského muže). Ostatní – otroci, děti, ženy (bez právní opory) – spadali pod přikázání desáté. Dokladem toho je podle Alta text v Ex 21,16¹⁹¹ a Dt 24,7¹⁹². Právě při pochopení tohoto významu osmého přikázání nám vystupuje souvislost celé druhé skupiny přikázání. Podobně si na podporu svého tvrzení bere Alt středověkého židovského rabínského učence Rašiho, který ve svých poznámkách mluví o těch „kteří kradou osoby.“ (Ex 21,16; Dt 24,7)¹⁹³ Podobně argumentuje Beneš¹⁹⁴, který ještě přikládá na základě textu Gn 31, že toto přikázání bylo řečeno do prostředí, kde byly kradeny nejdříve náboženské předměty a potom i lidé. Sloveso 𐤍𐤋 tedy původně znamenalo nejprve krádež boha a pak i lidí k tomu, aby byl zajištěn život a budoucnost. Prudký¹⁹⁵ k tomu dodává, že právě použití sloveso 𐤍𐤋 mohlo ve starší vrstvě znamenat krádež člověka, zbavení svobody plnoprávného člena společnosti. To plně

¹⁸⁹ Beneš, Desítka 154.

¹⁹⁰ Alt, Albert, *Das Verbot des Diebstahls im Dekalog*, München 1968.

¹⁹¹ Kdo někoho ukradne, ať už jej prodá nebo jej u něho naleznou, musí zemřít.

¹⁹² Když bude někdo přistižen, že ukradl někoho ze svých bratří Izraelců, hrubě s ním nakládal a prodal ho, tedy ten zloděj zemře; tak odstraníš zlo ze svého středu.

¹⁹³ Heller, *Hlubinné vrty*, 217.

¹⁹⁴ Beneš, *Desítka*, 163.

¹⁹⁵ Prudký, *Dekalog v biblické teologii...*, 20.

koresponduje s dalšími „příkazy“ v Desateru, jež se netýkají majetku, ale vždy člověka, jeho osobní bezpečnosti a sociální integrity.

Altovi oponenti¹⁹⁶ argumentují tím, že osmé přikázání neobsahuje předmět a rovněž že ve starověku se kradl především dobytek. Krádež člověka byla výjimečná. Podle Hellera¹⁹⁷ se v pozdějších vrstvách mluví o krádeži obecně.

3.2.11. Deváté přikázání

Základní hebrejské sloveso ענה „odpovídat“¹⁹⁸ je pravděpodobně použito z oblasti soudní (odpovídání u soudu).¹⁹⁹ Soudní proces ve starém Izraeli měl svoje specifika. Pokud se někdo považoval za poškozeného, přišel do městské brány, svolal starší a přednesl svou obžalobu proti tomu, kdo poškodil jeho nebo jeho příbuzného. Starší poté vyslechli i druhou stranu²⁰⁰ a nakonec rozhodli. Nevinná strana byla prohlášena za nevinnou – spravedlivou, druhá strana „za zahanbenou“.

Slovo ערף ve významu „bližní“ ve starověkém Izraeli znamenal nejprve svobodného člena izraelského společenství. Jak uvádí Heller, tak teprve později byl tento výraz teologicky reflektován a Bůh byl Stvořitelem všech lidí a všeho vůbec²⁰¹.

Jak jsme již uvedli výše v kapitole 3.2.2., obsahuje verze Desatera uvedena v knize Exodus výraz קִרְפוּ – klam, v knize Deuteronomium מְרִיבָה – marnost. Slovo klam se vyskytuje již ve třetím přikázání, ale výklad byl ponechán až do tohoto místa.

Gerhard von Rad²⁰² slovo קִרְפוּ vykládá tak, že původně s největší pravděpodobností označovalo kouzlo. A tak si lze představit, že ve starověkém Izraeli existovalo pokušení zneužívat Hospodinovo jméno k magickým praktikám, aby si vymohl splnění svých cílů a přání. Podobně argumentuje i norský starozákoník S. Mowinckel a významný německý starozákonní autor Martin Noth²⁰³.

¹⁹⁶ Durham, John I, Exodus, 294.

¹⁹⁷ Heller, Hlubinné vrty, 217

¹⁹⁸ Sloveso עָנָה se kromě Desatera objevuje ve Starém zákoně ještě třikrát: Ex 23,2; Lv 23,29; Ž 22,3.

¹⁹⁹ Durham, John I., Exodus, 295.

²⁰⁰ Ten, kdo se nedostavil, přiznal svou vinu.

²⁰¹ Heller, Hlubinné vrty, 219

²⁰² Rad, Gerhard von, Old Testament Theology, vol 1. Edinburgh. Oliver and Boyd, 1962.

²⁰³ Heller, Hlubinné vrty, 203

Podle Hellera²⁰⁴ je hlavní rozdíl mezi „svědkem klamu“ (עֵד שֶׁקֶר) a „svědkem marnosti“ (עֵד טֶבֶל) v tom, že „svědek klamu“ klame soudce tím, že mu předkládá nepravdivé svědectví. „Svědék marnosti“²⁰⁵ je ten, který mluví naprázdno zbytečná slova – nemusí lhát, ale rovněž pravdě nijak nepomáhá.

Švýcarský starozákoník J. J. Stamm²⁰⁶ upozorňuje, že Desatero ve svém doslovném znění neobsahuje jednoznačný zákaz lži. Proto je třeba vyjít z životní praxe starověkého Izraele, kdy každý svobodný muž měl právo se podílet na soudu jako souzený i soudce. Právě zde záviselo na lži a pravdě. Nejde o pravdu nebo lež samu osobě, ale záleží hlavně na tom, jaký vliv to má ve společenství víry ve vztahu k bližnímu.²⁰⁷

3.2.12. Desáté přikázání

Desáté přikázání je složeno ze dvou vět. Druhá věta je jakýmsi paralelním rozvíjením myšlenek věty první. Jak již bylo uvedeno výše v kapitole 3.2.2., vyskytuje se v tomto přikázání několik rozdílů ve střídání sloves a ve výpisu předmětů, po kterých nemá Hospodinův vyznavač „dychtit“ (žena, dům, v Dt ještě navíc pole). Bylo vysloveno mnoho hypotéz, proč tomu tak bylo. Heller se přiklání k názoru, že původní přikázání bylo kratší a svůj současný tvar získalo později, kdy bylo potřeba vyjmenovat zakázané předměty.²⁰⁸

Slovesa דַּחַתִּית (dychtit²⁰⁹) a תֹּאֲזַח (toužit), která se zde používají, jsou významově neutrální. Teprve ve významu toužit po něčem cizím, je zakázáno. Pravděpodobně později došlo k posunutí významu pod vlivem řeckého myšlení²¹⁰ a byl vypracován koncept o škodlivosti žádosti jako takové.²¹¹

V Ex 20,17 se vyskytují dvě slovesa דַּחַתִּית (dychtit). V první (kratší) větě je jakési shrnutí to, po čem se nebude dychtit – dům bližního. Druhá věta (delší) potom rozvádí, co skutečně dům obsahuje a co znamená (přesněji po jakém majetku bližního nebude dychtěno). Na závěr je uvedeno, že vše co náleží bližnímu, patří mimo oblast dychtění.

²⁰⁴ Heller, Hlubinné vrty, 219.

²⁰⁵ Pravděpodobně se jedná o výraz pozdější a významově širší.

²⁰⁶ Heller, Hlubinné vrty, 219.

²⁰⁷ Toto přikázání volá k zodpovědnosti především „lidi víry“. Vyžadovat striktně formální naplnění devátého přikázání po ostatních „mimo lid víry“ není legitimní.

²⁰⁸ Heller, Hlubinné vrty, 221.

²⁰⁹ Další význam „dožadovat se“ uvádí Beneš, Desítka, 172.

²¹⁰ Řecké výrazy ἐπιθυμία a ἐπιθυμεῖν.

²¹¹ Heller, Hlubinné vrty 221; Toto učení se najde v textech kumránských i rabínských spisech.

V Dt 5,21 se vyskytují dvě odlišná slovesa: דַּחַתִּית (dychtit) a תּוֹזִית (toužit). Zde bych se krátce pozastavil nad tím, že v tomto textu je žena uvedena jako první objekt dychtění, kdežto v Ex 20,17 je to dům. Důvod toho, proč je žena předřazena všem ostatním předmětům dychtění (je uvedena samostatně v první větě) není zcela známý. Podle Beneše²¹² je pravděpodobné, že znění textu v Ex 20,17 bylo ovlivněno obsahem majetkového práva, kdy žena byla součástí majetkového práva. Později však došlo ke změně vnímání ženy jako „majetku“²¹³. Jiný důvod může být, že žena je od přirozenosti větší touhou než majetek. Uvedení ženy před majetek by tedy mohlo znamenat souvislost se sedmým přikázáním. Beneš²¹⁴ rovněž srovnává použití sloves דַּחַתִּית (dychtit) a תּוֹזִית (toužit) s textem v Gn 3,6, kde se vyskytují slova odvozená od výše uvedených sloves, ale v opačném pořadí (תּוֹזִית, דַּחַתִּית). Počátkem selhání člověka bylo dychtění a touha, tak desátým přikázáním je jakoby vyhlašována náprava situace, ve které se člověk nachází. Vysvobozením z Egypta je všechno jinak, a to i graficky obrácením pořadí obou sloves.

Záporné imperfektum דַּחַתִּית אֵלַי, které je uvedeno v Dt 5,21, se vyskytuje mimo Desatero pouze jednou v Dt 7,25. Podle Beneše²¹⁵ se jedná o rozšíření objektů, které patří bližnímu, na objekty náboženské povahy, které jsou nebezpečné tím, že v člověku probouzí žádostivost.²¹⁶

Sloveso דַּחַתִּית je významné tím, že je vždy ve Starém zákoně spojeno se slovesem, které znamená „brát“ nebo „loupit“.²¹⁷ Neznamená pouze touhu v nitru člověka, ale jedná se také o jeho konání.²¹⁸ Podobný význam má i sloveso תּוֹזִית. Podstatou tohoto slova je touha lidského nitra, ale i touha po Bohu. Mohli bychom společně s Hellerem říci, že se jedná o určitou formu spiritualizace desátého přikázání.²¹⁹

3.2.13. Shrnutí

Text Desatera prošel určitým literárním vývojem a ustálení textu probíhalo v několika fázích. Podstatnou zprávou zůstává, že Desatero přichází od

²¹² Beneš, Desítka, 173.

²¹³ The Jewish Study Bible, 177-178.

²¹⁴ Beneš 174.

²¹⁵ Beneš, Desítka, 175.

²¹⁶ V kultickém Dekalogu (Dokument smlouvy v Ex 34 = specifický Hospodinův výrok teologického a náboženského významu) je 10. přikázání rozšířeno na lidi kolem.

²¹⁷ Dt 7,25; Joz 7,21; Mi 2,2.

²¹⁸ Durham, John I., Exodus, 297.

²¹⁹ Heller, Hlubinné vrty, 222.

Hospodina, jako od zachránce a je určeno jeho lidu s příslibem milosti a lásky. Tyto aspekty jsou obsahem jednotlivých přikázání, ačkoli slovo přikázání, ve smyslu direktivní příkaz, nevystihuje správně povahu věci. Hospodinem zachráněný vyznavač nalézá v jeho zákonu volnost a radost, jak dosvědčuje žalmista. Spíše než přikázání bychom mohli říci ukazatel na cestě s Hospodinem. To platí právě tehdy, když je Hospodin člověku Bohem a člověk vstupuje do smlouvy s Hospodinem.

Bůh se v Desateru představuje jako někdo, kým nelze jakkoli manipulovat nebo si jej utvářet podle svého obrazu. Nelze si jej podmanit, ovládnout, přizpůsobit k vlastním potřebám. Nelze jej zneužívat k zaříkávání, čarování nebo prosazování vlastních cílů. Naopak na cestě s Hospodinem se člověk má zbavovat klamných obrazů či představ o sobě samém, o druhém člověku a o Bohu samotném. Toto vše je nutné si stále a pravidelně připomínat v době Božího šabatu – odpočinku a směřuje to k životu, který přináší prosperitu, rovnováhu a spokojenost v osobní rovině i ve společnosti.

Když se Hospodin stává člověku Bohem, promítá se tato skutečnost do všedního života: Bližní se stává rovnocenným partnerem, nikoli jen objektem lidských pudů, touhy zvítězit na jeho úkor a kolonizovat. Život je vnímán jako vzácný dar a chránit jej se stává povinností.

Cílem je vědomí úcty k životu a respekt k dárci života. Samotný život má být směle naplněn touhami i radostí a má se ubírat směrem, který přinese dobro a pokoj.

3.4. Závěr

Desatero patří mezi klíčové texty Starého zákona a sloužil osvobozenému Izraeli z egyptského otroctví jako počátek jeho historické cesty. Příkazy a zákazy pak sloužili jako ukazatele do nové svobody s přihlédnutím k Bohu i bližnímu. Tak to lze pochopit i toho, že text Desatera je umístěn na dvou deskách.

Otázkou zůstává, co to znamená pro nás? Možná právě tento text před nás staví nás samé, aby nás konfrontoval s tím, kde se nacházíme, s naší schopností a neschopností, aby nás přiváděl na cestu plné otázek a v konečné podobě do sklonění se před Hospodinem v modlitbě. Nepůjde ani tak o křečovitě plnění příkazů a chápání Hospodina jako nebeského četníka, ale o doptávání se na cestu, po které kráčí ne každý, ale ten, kdo byl Hospodinovým slovem osloven a osvobozen. Pak tato poslušnost nebude něčím, co by člověka svazovalo, nýbrž naopak osvobozovalo.

Závěrem bych si dovilil citát Martina Prudkého:

„...Desatero je v kontextu pluralistické společnosti velevýznamné především²²⁰ tím, že svou existencí a svou tradicí klade otázku: otázku po našem kodexu norem, otázku po vyváženosti "vertikály" a "horizontály" v našich morálních souřadnicích, otázku po "programové preambuli", po principu, který každé jednotlivé pravidlo /má-li mít nějaký smysl/ předchází a zaciluje; otázku po vnitřní dynamice onoho konstitutivního prvku, na němž vše visí a jenž vše určuje (zda jde o dílo osvobození a prospěchu /spásy a požehnání/, nebo naopak podmanění a vyždímání člověka /zatracení, prokletí/). Toto je totiž v posledu ve hře – i v pluralistickém kontextu; jakkoli rozmanitě je to chápáno a různorodě formulováno. A obě alternativy se v naší pluralistické realitě uplatňují...“

²²⁰ Prudký, Význam Desatera pro pluralistickou společnost, 13.

Seznam literatury

- Aaron D. H., *Etched in Stone, The Emergence of The Decalogue*. New York. T & T Clark, 2006
- Antalík, Dalibor, Jahve a jeho paredros v náboženství předexilního Izraele. *Religio: Revue pro religionistiku* 4/2, 1996
- Balabán, M.; Tydlitátová, V. *Tázání po budoucím*. Herrmann & synové 1998
- Barton, John, *Etika a Starý zákon*. Jihlava, Mlýn, 2006.
- Beneš, Jiří, Desatero. *Sborník I/95 Akademie '93*. Luxpress 1995, 21-36.
- Beneš, Jiří, *Nevystižitelný Bůh?* Vyšehrad 2010
- Beneš, Jiří. *Desátka. Desatero, aneb deset slov o Bohu a člověku*. Praha, *Návrat domů*, 2008
- Bernhardt, K. H. *Gott und Bild*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1956
- Bible studijní s výkladovými poznámkami*. Křesťanský život, Albrechtice 504
- Bible svatá – aneb všechna svatá písma Starého i Nového zákona*. Podle posledního vydání kralického z roku 1613. Praha, Česká biblická společnost, 1991
- Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*. 6.vyd., Praha, Česká biblická společnost 1995
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart 1984
- Břeňová, Klára, Věřím v jednoho Boha: Ze současných pohledů na vznik izraelského monoteismu, *Religio: Revue pro religionistiku* 12/1, 2004, 69 - 70
- Čapek, Filip *Starý zákon, teologie a dějiny (náboženství) Izraele: Několik poznámek*, in: *Teologická reflexe* 7/1 (2001), str. 66-74
- Český rabínský překlad. URL: www.obohu.cz
- Divecký Jan, *Příběhy Tóry*. P3K, Praha, 2005
- Douglas, J. D., *Nový biblický slovník*. Praha. *Návrat domů*, 1996
- Durham, John I. : *Word Biblical Commentary: Exodus*. Dallas 1998
- Finkelstein, Israel; Silberman, Neil A., *Objevování Bible: Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*, Praha, Vyšehrad 2007
- Fuchs, Eric, *Co dělá naše jednání dobrým?* Jihlava. Mlýn, 2003
- Hájek, Miloslav, *Vím, komu jsem uvěřil*. Kalich 1986
- Halík, Tomáš, *Stromu zbývá naděje*, *Lidové noviny*. Praha, 2009
- Harrelson, W. *The Ten Commandments and Human Rights*. Philadelphia: Fortress Press, 1980
- Häusler, Jiří, *Desatero v kontextu hebrejské bible*, *Bakalářská práce*, Masarykova univerzita, Brno 2011
- Heller Jan, *Hlubinné vrty*. Praha, Kalich, 2008

- Heller, J.; Mrázek, M. Zákon a proroci. Praha, Kalich 1984
- Christensen, Duane L., Word Biblical Commentary 6A, Deuteronomy 1-11. Dallas 1991
- Johnstone, W., The Decalogue and the Redaction of the Sinai Pericope, Zeitschrift für die alttestamentliche. Wissenschaft 1988
- Kubáč, Vladimír, Desatero a jeho výklad. Blahoslav 1990
- Kuras Benjamin, Zakázané ovoce vědění – Bible jako drama a terapie. Eminent, Praha, 2008
- Lochman, Jan Milíč, Desatero. Směrovky ke svobodě. Praha, Kalich 1994
- Luther, Martin, O dobrých skutcích. Kalich 1987
- Muilenburg, James, Speech of Theophany, Harvard Divinity Bulletin 28, 1964
- Novotný, Adolf, Biblický slovník. Kalich 1992
- Pöhlman, H. G., Stern, M., Desatero v životě židů a křesťanů. Praha. Vyšehrad, 2006
- Prudký, Martin, Cvičebnice biblické hebrejštiny. Scriptum 1992
- Prudký, Martin, Dekalog v biblické teologii: Text Desatera a jeho význam pro bibli a její teologii, in: Martin Prudký (ed.), Život Dekalogu, život Písma: Studie a texty ETF 16, Jihlava: Mlýn 2010, 3 - 23
- Prudký, Martin, Desatero netradičně aneb k problému vykládání a interpretace bible. Teologická reflexe 15/1, 2009, 76 - 93
- Prudký, Martin, Duo loci vel locus duplex unanimes. K literární a teologické integritě 1. a 2. výroku Dekalogu, in: Ladislav Beneš (ed.), Ministerium Verbi divini. Sborník k 60. narozeninám Pavla Filipiho, Praha: FS CCE Praha - Vinohrady 1996. URL: <http://www.etf.cuni.cz/~prudky/mptexty/index.html>
- Prudký, Martin, Nezbrazíš si Boha - poznámky k významu a důsledkům biblického přikázání, in: L. Purlš (vyd), Při brodu Jabok: Sborník k 60. narozeninám Pavla Filipiho, Advent-Orion: Praha 2001, 159-173. URL: <http://www.etf.cuni.cz/~prudky/mptexty/index.html>.
- Prudký, Martin, O Dekalogu včera a dnes. Dialog Evropa XXI. revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře 18/3-4, 2009, 10-21. URL: http://www.etf.cuni.cz/~prudky/pdf/Prudky-2009_DE21-Dekalog_dnes.pdf.
- Prudký, Martin, Starozákonní biblistika v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem. Teologická reflexe 11, 2003, 117- 159
- Prudký, Martin, The Two Versions of the Sabbath-Commandment: Structural Similarities, in: H. M. Niemann - M. Augustin (eds), Stimulation From Leiden: Collected Communications to the XVIIIth Congress of the International Organisations for the Study of the Old Testament, Leiden 2004, Frankfurt a. M., Berlin, New York: Peter Lang 2006, 239-255. URL: http://www.etf.cuni.cz/~prudky/pdf/Prudky-2006-Sabbat_IOSOT.pdf

Prudký, Martin, Význam Desatera pro pluralistickou společnost, přednáška 9. června 1997 na konferenci Křesťansko-židovský dialog: Význam Desatera v pluralistické společnosti. Zpravodaji Společnosti křesťanů a Židů, č. 38/1997, str. 4-13.

Rad, Gerhard von, Old Testament Theology, vol 1. Edinburgh. Oliver and Boyd, 1962

Rejchrt, Luděk, Na úpatí hory. Kalich 1984

Rendtorff, Rolf, Hebrejská bible a dějiny: Úvod do starozákonní literatury. Praha, Vyšehrad 1996

Sedlák, Miroslav, Interpretace přikázání nesemilníš v křesťanských tradicích 20. Století. Bakalářská práce ETF, Praha 2011

Septuaginta. Stuttgart 1935

Sláma, Petr, Bylo, nebylo: Historie, historicita a pravda Bible, in: Křesťanská revue LXXIII (2006), str. 4, 31-37; 5, 28-32

Stamm, J. J., Andrew, M. E., The Ten Commandments in Recent Research. Press, London, 1967

Stehlík, Ondřej, Hospodin a (jeho?) Ašera: probíhající reorientace starozákonní biblistiky. Teologická reflexe 6/2, 2000

Struppe, Ursula; Kirchschräger, Walter, Jak porozumět Bibli. Vyšehrad 2000

The Jewish Study Bible, Oxford University Press 2004

Weingreen, Jacob, Učebnice biblické hebrejštiny. Karolinum 2008

Přílohy:

Příloha 1

Bible kralická Ex 20, 1 – 17

- 1 I mluvil Bůh všechna slova tato, řka
- 2 Já jsem Hospodin Bůh tvůj, kterýž jsem tě vyvedl z země Egyptské, z domu služby.
- 3 Nebudeš mítí bohů jiných přede mnou.
- 4 Neučiníš sobě rytiny, ani jakého podobenství těch věcí, kteréž jsou na nebi svrchu, ani těch, kteréž na zemi dole, ani těch, kteréž u vodách pod zemí.
- 5 Nebudeš se jim klaněti, ani jich ctíti. Nebo já jsem Hospodin Bůh tvůj, Bůh silný, horlivý, navštěvující nepravost otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteříž nenávidí mne,
- 6 A činící milosrdenství nad tisíci těmi, kteříž mne milují, a ostříhají přikázání mých.
- 7 Nevezmeš jména Hospodina Boha svého nadarmo; neboť nenechá bez pomsty Hospodin toho, kdož by bral jméno jeho nadarmo.
- 8 Pomni na den sobotní, abys jej světil.
- 9 Šest dní pracovati budeš, a dělati všeliké dílo své;
- 10 Ale dne sedmého odpočinutí jest Hospodina Boha tvého. Nebudeš dělati žádného díla, ty i syn tvůj i dcera tvá, služebník tvůj i děvka tvá, hovado tvé i příchozí, kterýž jest v branách tvých.
- 11 Nebo v šesti dnech učinil Hospodin nebe a zemi, moře a všechno, což v nich jest, a odpočinul dne sedmého; protož požehnal Hospodin dne sobotního, a posvětil ho.
- 12 Cti otce svého i matku svou, ať se prodlejí dnové tvoji na zemi, kterouž Hospodin Bůh tvůj dá tobě.
- 13 Nezabiješ.
- 14 Nesesmilníš.
- 15 Nepokradeš.
- 16 Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.
- 17 Nepožádáš domu bližního svého, aniž požádáš manželky bližního svého, ani služebníka jeho, ani děvky jeho, ani vola jeho, ani osla jeho, ani cožkoli jest bližního tvého.

Český ekumenický překlad Ex 20, 1 – 17

1 Bůh vyhlásil všechna tato přikázání:

2 "Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.

3 Nebudeš mít jiného boha mimo mne.

4 Nezobrazíš si Boha zpodobením ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí.

5 Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, Bůh žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mě nenávidí,

6 ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají.

7 Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.

8 Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý.

9 Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.

10 Ale sedmý den je den odpočinku Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách.

11 V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.

12 Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

13 Nezabiješ.

14 Nesesmilníš.

15 Nepokradeš.

16 Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.

17 Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu."

Český rabínský překlad Ex 20, 1 – 17

1 I pravil Bůh všecka slova tato

2 Já Hospodin jsem Bůh tvůj, který jsem tě vyvedl ze země egyptské, z domu otroctví.

3 Nebudeš mít jiného boha před tváří mou.

4 Neuděláš si tesané modly ani jakékoli podoby toho, co jest na nebi nahoře a co jest na zemi dole a co jest ve vodě pod zemí;

5 nebudeš se jim klaněti, ani jim sloužiti, neboť já Hospodin, Bůh tvůj, jsem Bůh horlivý, jenž pamatuje na vinu otců u synů, u třetího a u čtvrtého pokolení, u těch, kteří mne nenávidí;

6 ale prokazuje milost do tisícího pokolení těm, kteří mne milují a zachovávají přikázání má.

7 Nevyslovíš jména Hospodina, Boha svého, nadarmo, neboť Hospodin nezprošťuje viny toho, kdo vysloví jméno jeho nadarmo.

8 Pomni dne sabatu odpočinku, abys jej světil.

9 Šest dní budeš pracovati a konati veškerou práci svou,

10 ale den sedmý jest dnem odpočinku, posvěcený Hospodinu, Bohu tvému nebudeš konati žádné práce, ani ty, ani syn tvůj, ani dcera tvá, ani služebník tvůj, ani služka tvá, ani dobytek tvůj, ani cizinec tvůj, který jest v branách tvých.

11 Neboť šest dnů tvořil Hospodin nebe a zemi, moře a všechno, co jest v nich, a odpočíval dne sedmého; proto požehnal Hospodin dnu sobotnímu a posvětil jej.

12 Cti otce svého a matku svou, aby dlouho trvaly dnové tvoji na zemi, kterou Hospodin, Bůh tvůj, tobě dává.

13 Nezavraždíš. Nesesmíš. Nepokradeš. Nevypovídej proti bližnímu svému jako svědek lživý.

14 Nezatoužíš po domě bližního svého. Nezatoužíš po manželce bližního svého, ani po volu a oslu jeho, po ničem, což náleží bližnímu tvému.

15 Všechn lid pozoroval hromy a blesky a zvuk šofaru pozounu a horu kouřící; lid to viděl, chvěli se a stanuli opodál.

16 A řekli Mojžíšovi mluv ty s námi a budeme naslouchati, ale necht' nemluví s námi Bůh, abychom nezemřeli.

17 I řekl Mojžíš lidu nebojte se! Neboť, aby vás zkoušel, přišel Bůh, a aby byla bázeň před ním před tváří vaší, abyste nehřešili.

Český studijní překlad Ex 20, 1 – 17

1 Potom Bůh vyhlásil všechna tato slova. Řekl

2 Já Hospodin jsem tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.

3 Nebudeš mít jiné bohy vedle mne.

4 Neuděláš si tesianou modlu ani jakékoliv zpodobení toho, co je nahoře na nebi nebo dole na zemi či ve vodě pod zemí.

5 Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim otročit, neboť já Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh žárlivý, který s trestem navštěvuji vinu otců na synech i na třetí a na čtvrté generaci těch, kdo mě nenávidí,

6 ale prokazují milosrdenství tisícům těch, kdo mne milují a zachovávají mé příkazy.

7 Nebudeš brát jméno Hospodina, svého Boha, nadarmo, protože Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo bere jeho jméno nadarmo.

8 Pamatuj na sobotní den, abys ho posvětil.

9 Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci,

10 ale sedmý den je sobota patřící Hospodinu, tvému Bohu. Nebudeš dělat žádnou práci ty ani tvůj syn ani tvá dcera, tvůj otrok ani tvá otrokyně, tvé zvíře ani tvůj příchozí, který je ve tvých branách,

11 protože šest dní Hospodin dělal nebesa a zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmý den odpočinul. Proto Hospodin požehnal sobotní den a posvětil ho.

12 Cti svého otce a svou matku, aby se prodloužily tvé dny na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

13 Nebudeš vraždit!

14 Nebudeš cizoložit!

15 Nebudeš krást!

16 Nebudeš vydávat proti svému bližnímu falešné svědectví!

17 Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.

Bible kralická Dt 5, 6 – 21

6 Já jsem Hospodin Bůh tvůj, kterýž jsem tě vyvedl z země Egyptské z domu služby.

7 Nebudeš mítí bohů jiných přede mnou.

8 Neučiniš sobě rytiny, ani jakého podobenství těch věcí, kteréž jsou na nebi svrchu, ani těch, kteréž na zemi dole, ani těch, kteréž jsou u vodách pod zemí.

9 Nebudeš se jim klaněti, ani jich ctíti. Nebo já jsem Hospodin Bůh tvůj, Bůh silný, horlivý, navštěvující nepravost otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteříž nenávidí mne,

10 A činící milosrdenství nad tisíci těch, kteříž mne milují, a ostříhají přikázání mých.

11 Nevezmeš jména Hospodina Boha svého nadarmo, neboť nenechá bez pomsty Hospodin toho, kdož by bral jméno jeho nadarmo.

12 Ostříhej dne sobotního, abys jej světil, jakož přikázal tobě Hospodin Bůh tvůj.

13 Šest dní pracovati budeš, a dělati všeliké dílo své;

14 Ale dne sedmého odpočinutí jest Hospodina Boha tvého. Nebudeš dělati žádného díla, ty i syn tvůj i dcera tvá, i služebník tvůj i děvka tvá, vůl i osel

tvůj i všeliké hovado tvé, i příchozí tvůj, kterýž jest v branách tvých, aby odpočinul služebník tvůj a děvka tvá jako i ty.

15 A pamatuj, že jsi byl služebníkem v zemi Egyptské, a vyvedl tě Hospodin Bůh tvůj odtud v ruce silné, a v rameni vztaženém. Protož přikázal tobě Hospodin Bůh tvůj, abys světil den sváteční.

16 Cti otce svého i matku svou, jakož přikázal tobě Hospodin Bůh tvůj, aby se prodleli dnové tvoji, a aby tobě dobře bylo na zemi, kterouž Hospodin Bůh tvůj dá tobě.

17 Nezabiješ.

18 Nesesmilníš.

19 Nepokradeš.

20 Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.

21 Nepožádáš manželky bližního svého, aniž požádáš domu bližního svého, pole jeho, neb služebníka jeho, aneb děvky jeho, vola jeho neb osla jeho, aneb čehokoli z těch věcí, kteréž jsou bližního tvého.

Český ekumenický překlad Dt 5, 6 – 21

6 "Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.

7 Nebudeš mít jiného boha mimo mne.

8 Nezobrazíš si Boha zpodoběním ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí.

9 Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech i do třetího a čtvrtého pokolení těch, kteří mě nenávidí,

10 ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají.

11 Nezneužíješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.

12 Dbej na den odpočinku, aby ti byl svatý, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh.

13 Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.

14 Ale sedmý den je den odpočnutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvůj býk a tvůj osel, žádné tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.

15 Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.

16 Cti svého otce i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

17 Nezabiješ.

18 Nesesmilníš.

19 Nepokradeš.

20 Nevydáš proti svému bližnímu falešné svědectví.

21 Nebudeš dychtit po ženě svého bližního. Nebudeš toužit po domě svého bližního ani po jeho poli ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu."

Český rabínský překlad Dt 5, 6 – 21

6 "Já jsem Hospodin, Bůh tvůj, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.

7 Nebudeš míti bohů jiných před tváří mou.

8 Neuděláš sobě tesaného (obrazu) ani jakékoli podoby (toho), co jest na nebi nahoře ani co jest na zemi dole ani co jest ve vodě pod zemí.

9 Nebudeš se jim klaněti, ani jim sloužiti, neboť já; Hospodin, Bůh tvůj, jsem Bůh horlivý, jenž pamatuje na vinu otců u synů, u třetího a u čtvrté ho pokolení u těch, kteří mne nenávidí,

10 ale prokazuje milost do tisícého pokolení těm, kteří mne milují a zachovávají přikázání má.

11 Nevyslovíš jména Hospodina, Boha svého, nadarmo, neboť Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo vysloví jméno jeho nadarmo.

12 Ostříhej dne sabatu, abys jej světil, jak přikázal tobě Hospodin, Bůh tvůj.

13 Šest dní budeš pracovati a konati veškerou práci svou,

14 ale den sedmý jest sabat Hospodinu, Bohu tvému; nebudeš konati žádné práce ani ty, ani syn tvůj, ani dcera tvá, ani služebník tvůj, ani služka tvá, ani vůl tvůj, ani osel tvůj, ani všecken dobytek tvůj, ani cizinec tvůj, který jest v branách tvých, aby odpočinul(i) služebník tvůj, a služka tvá jako ty.

15 A pomni, že jsi byl služebníkem v zemi egyptské a vyvedl tebe Hospodin odtud rukou silnou a paží vztaženou, proto přikázal tobě Hospodin, Bůh tvůj, abys slavil den sabatu.

16 Cti otce svého a matku svou, jak přikázal tobě Hospodin, Bůh tvůj, aby dlouho trvali dnové tvoji a aby ti dobře bylo na zemi, kterou Hospodin, Bůh tvůj, tobě dává.

17 Nezavraždíš! A nesesmilníš! A nepokradeš! A nevypovíš proti bližnímu svému (jako) svědek lživý!

18 A nepožádáš ženy bližního svého a nezatoužíš po domu bližního svého, ani po jeho poli, ani po služebníku jeho, ani po služce jeho, ani po volu jeho, ani po oslu jeho, ani po ničem, což náleží bližnímu tvému."

19 Slova tato a nic více, mluvil Hospodin k celé obci vaší na hoře, ze středu ohně, oblaku a mračna hlasem velikým a napsal je na dvě desky kamenné a dal je mně.

20 Bylo však, když slyšeli jste hlas ze středu tmy a hora planula ohněm, že přistoupili jste ke mně všichni náčelníci kmenů vašich a starší vaši

21 a řekli jste "Hle, ukázal nám Hospodin, Bůh náš, slávu svou a velikost svou a hlas jeho slyšeli jsme ze středu ohně; dnešního dne viděli jsme, že mluví Bůh s člověkem a (ten) zůstane na živu

Český studijní překlad Dt 5,6 – 21

6 Já Hospodin jsem tvůj Bůh, který tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.

7 Nebudeš mít jiné bohy vedle mne.

8 Neuděláš si tesanou modlu jakékoliv podoby toho, co je nahoře na nebi nebo dole na zemi či ve vodě pod zemí.

9 Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh žárlivý, který s trestem navštěvuji vinu otců na synech i na třetí a čtvrté generaci těch, kdo mě nenávidí,

10 ale prokazují milosrdenství tisícům těch, kdo mě milují a zachovávají mé příkazy.

11 Nebudeš brát jméno Hospodina, svého Boha, nadarmo, protože Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo bere jeho jméno nadarmo.

12 Zachovávej sobotní den a posvěť ho, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh.

13 Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci,

14 ale sedmý den je sobota patřící Hospodinu, tvému Bohu. Nebudeš dělat žádnou práci ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvůj býk a tvůj osel, žádné tvé zvíře ani tvůj příchozí, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.

15 Vzpomeň, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, odtamtud vyvedl mocnou rukou a vztaženou paží. Proto ti Hospodin, tvůj Bůh, přikázal zachovávat sobotní den.

16 Cti svého otce i svou matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, aby se prodloužily tvé dny a aby se ti dobře vedlo v zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

17 Nebudeš vraždit!

18 Nebudeš cizoložit!

19 Nebudeš krást!

20 Nebudeš vypovídat proti svému bližnímu falešné svědectví!

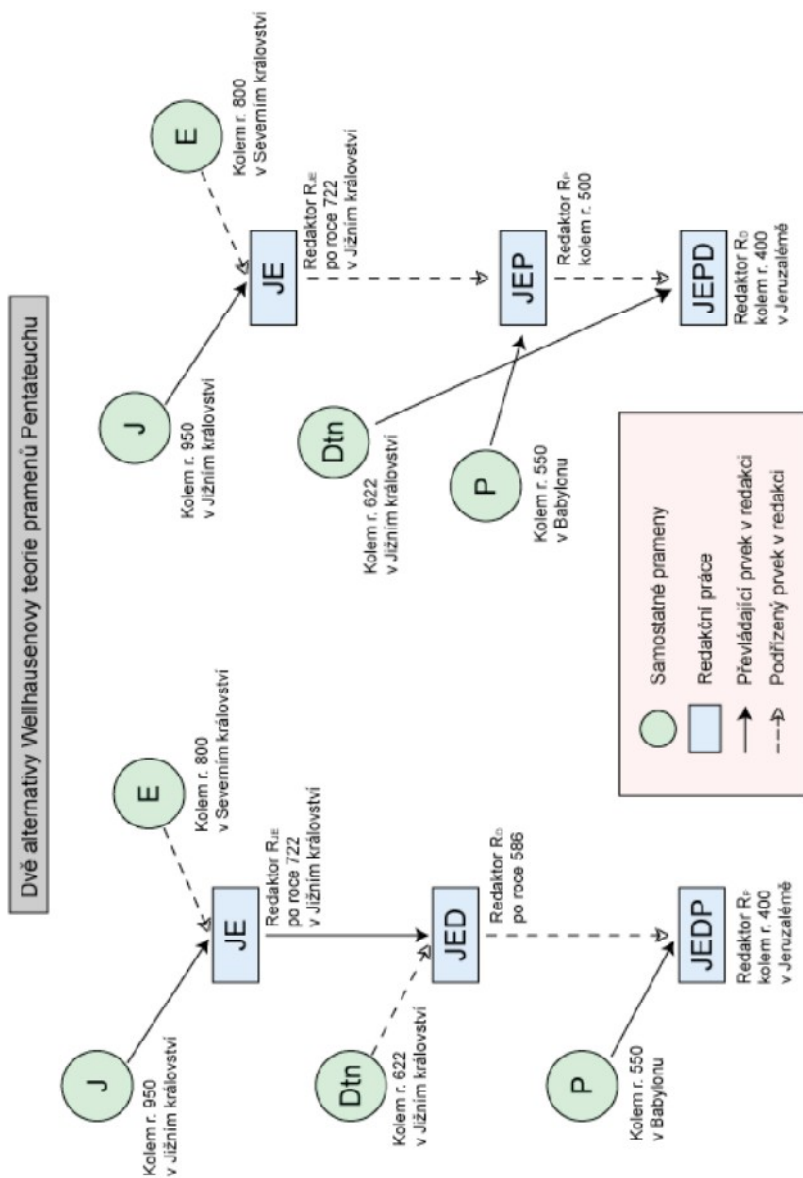
21 Nebudeš žádostiv ženy svého bližního! Nebudeš dychtit po domě svého bližního ani po jeho poli, jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu, po ničem, co patří tvému bližnímu.

Příloha 2

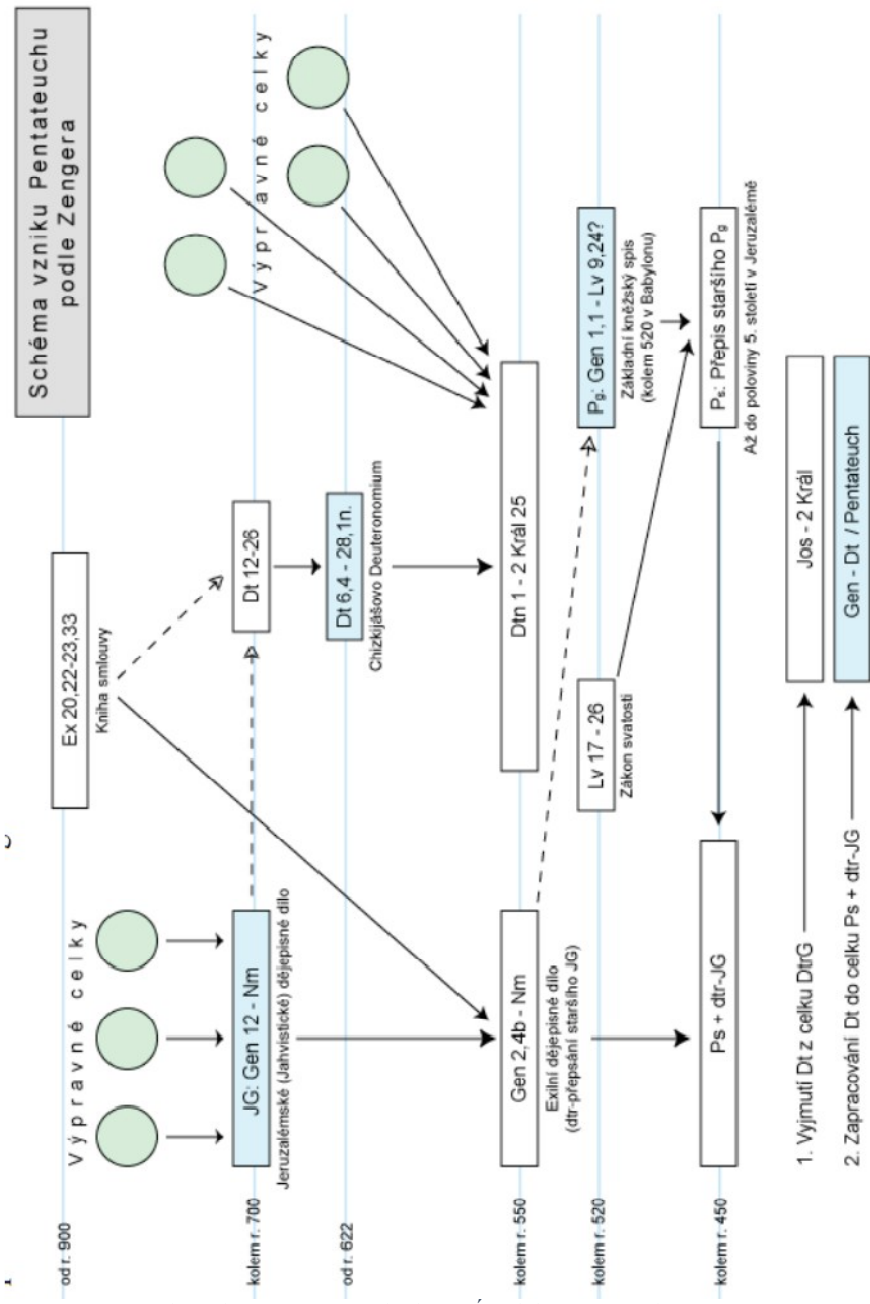
Obrázek 1-Maiselova synagoga <http://www.fotopraha.com/fotografie/maiselova-synagoga-96.html>

Příloha 3

Obrázek 2Pramen: Mackerle, A. Úvod do Pentateuchu, str. 11

Příloha 4

Obrázek 3Pramen: Mackerle, A. Úvod do Pentateuchu, str. 15